

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

**Židovské náhrobky –
Umění symbolů** 4

**Antisemitismus
a antiromství** 10

**Protiteroristická akce Izraele
Hamas musí být zničen!** 12

■ Krátce

Symbols jsou jedinečnou zkratkou zobrazující stěžejní informace o osobě zemřelého. Stejně tak jako výzdoba synagog a ilustrace rukopisů nebo tisků, také reliéfy náhrobních kamenů obsahovaly znamení, v nichž se soustředily informace určené pro současníky i pro budoucí generace. Měly být na první pohled zřetelné a jasné, smysl některých znamení však přestal být po čase zřejmý. Je proto na místě rozmanitost výtvarných motivů náhrobků zdokumentovat a zhodnotit.

Iva Steinová

I archeologové většinou respektují chronologii vzniku biblických textů a pracují s ní, jakkoli se i o ní samotné vede intenzivní a pro laiky dnes již naprosto nepřehlédlná diskuze. Popisují-li Davidovu říši například biblické knihy Paralipomenon ze 4. století př. Kr. nebo se k ní vyjadřuje kniha Nehemjáš, která je ještě o století mladší, pak je třeba časovou distancí mezi popisovanou dobou (zde např. 11. či 10. století př. Kr.) a dobou, kdy se sepíše (zde o více než půltisíciletí později), brát jako výraznou proměnnou a podle toho také tyto texty velmi obezřetně interpretovat.

Filip Čapek

My se musíme utkávat s antisemitismem, který není jen tak obyčejným rasismem srovnatelným s většinovým postojem bílých vůči černochům, Francouzů vůči Arabům, Němců vůči Turkům, Čechů vůči Romům, Rusů vůči Kavkazánům a Asiátům atp. Nejde tu o předsudek sociálně nadřazených vůči lidem, kteří jsou méně vzdělaní, hůře zaměstnatelní, závislejší na sociálních podporách, obtížní, hluchí, špinaví, s horšími hygienickými návyky atp. Antisemitismus je přece něco podstatně jiného!

Petr Pavlovský

Židovské náhrobky

Umění symbolů

Vnitřně přetvořit – reformovat Žida, ale ne judaismus (k 120. výročí úmrtí rabína Samsona Raphaela Hirsche)

27. tevetu roku 5649 (31. prosince 1888), tedy před sto dvaceti lety, odevzdal svou duši Všemohoucímu jeden z duchovních velikánů evropského židovstva 19. století, rabín Samson Raphael Hirsch. Připomeňme, že rabín Hirsch se narodil 25. sivanu roku 5568 (20. června 1808), tudíž před půl rokem uplynulo dvě stě let od jeho narození. S. R. Hirsche spolu s rabínem A. Hildesheimerem můžeme považovat za duchovní otce moderní ortodoxie, jejíž alma mater je dnes newyorská Yeshiva University.

Již čtvrt století před narozením S. R. Hirsche se objevily první trhliny v pevnosti tradiční židovské výchovy. Císař Josef II. byl prvním panovníkem, kterého zajímal obsah židovského školství. V jeho tolerančním patentu z října 1781 jim ukládá jedna z podmínek občanské, byť nadále omezené emancipace Židů založit základní a střední školy, které jsou tu nazývány „normálními“. Nebudou to již chedery, nižší a vyšší ješivy, ale mají to být více méně státem dozorované a podporované židovské školy, v nichž výchova bude vedena pedagogy oddanými duchu židovského osvícenství – „haskala“ – השכלה. Kromě Tóry se v nich měla vyučovat matematika, psaní a čtení. Samozřejmě výuka těchto předmětů neměla probíhat v hebrejštině nebo jidiš, ale ve spisovné němčině, v Hochdeutsch. Hlavním protagonistou osvěceného reformního školství té doby byl básník, lingvista a pedagog Naftali Herz Wessely (1725–1805), Mendelsohnův žák a spolupracovník, který roku 1782 publikoval svůj manifest „Slova míru a pravdy“, v němž podpořil císařův toleranční patent. Mnohé židovské obce Německa a Rakouska se velmi rychle a dobrovolně začaly hlásit k židovskému osvícenství a k náboženské reformě. Časem se objevily první židovské školy, které působily v tomto duchu. Z pochopitelných důvodů většina ortodoxních rabínů vyhlásila bojkot takových škol. Rabín Frankfurtu nad Mohanem Zwi Hirsch Horowitz (zemřel 1817) charakterizoval ve své knize „Chleby díkůvzdání“ osvěcenou školu těmito slovy: „Pro naše velké hříchy nejenže neučí většinu našich dětí Mišně a Talmudu, ale ani je nepřipouštějí k Písmu! Jak je známo, za celý rok dojdou ke třem čtyřem sobotním oddílům Tóry. Tak roste pokolení, které nebude moci něco říci o východu z Egypta.“ Tj. žáci prostě nedojdou k druhé knize Mojžišově. Autor dále uvádí: „Znalost Tóry je u učitelů mizivá a dobře umí pouze psát v cizích jazycích... Veškerá výuka se vede v cizím jazyku až do té míry, že fragmenty Tanachu, které učí, ty učí

německy. Došli jsme tak daleko, že žáci neumějí hovořit svatým jazykem (hebrejsky).“ Většina židovských rodičů posílala své děti do takových škol. Počet učitelů znalých Tóry a klasických *melamedů* se rapidně snižoval. Prakticky až do revolučního roku 1848 byly židovské školy a organizace v rukou reformního proudu. Ortodoxní frankfurtská obec

bojovala nejen o svou – na reformě nezavislou – svébytnost, ale i o samotnou existenci, neboť počet duší kongregace se stále snižoval. Teprve po revolučním roce 1848 se situace zlepšila. Ortodoxní židovstvo, které poukazovalo na diktát reformní komunity, našlo u městských úřadů pochopení pro své legitimní nároky.

Roku 1830 byl S. R. Hirsch zvolen zemským rabínem Oldenburgského knížectví a tuto funkci vykonával jedenáct let. Během této doby napsal svá stěžejní díla, například „Devatenáct dopisů o židovství“ a knihu „Chorev“. Poté byl jmenován rabínem Emdenu a o pět let později se stává zemským rabínem Moravy a Slezska se sídlem v Mi-

kulově, kde založil ješivu, jež se těšila velké popularitě. Zde jej také zastihla březnová revoluce 1848. Rabi Hirsch se stal poslancem rakouského parlamentu a byl zvolen předsedou komise pro občanská a politická práva moravských Židů. Účastnil se také reorganizace vnitřní struktury moravských židovských obcí a měl značný vliv na zkvalitnění jejich náboženského života. S. R. Hirsch mínil, že není nutné reformovat judaismus, ale je třeba vzdělávat Židy. Tvrdil, že ideální Žid je „člověk-Izraelita“, to jest osvěcený Žid náležející k evropské kultuře, ale přísně dodržující přikázání Tóry. Ideál rabína Hirsche se zakládal na slovech rabana Gamliela, syna rabiho Jehudy ha-Nasiho: „...יפה תלמוד ארץ – Je vhodné spojovat učení Tóry s prací...“ (Avot 2,2). Rabín Hirsch psal, že svatá Tóra staví Žida před tvář nebes a země i před tvář dějin lidstva, aby se naučil v jednom i druhém vidět velikost Tvůrce a byl schopen postihnout nicotnost lidské svévole. Proto každý musí otevřít před svými dětmi brány přírody a historie, aby se naučily poznat předurčení synů Izraele na tomto světě a aby je mohly s láskou a oddaností plnit.

Od roku 1851 až do konce svého života byl rabínem ortodoxní obce Adat Ješurun – עדת ישורון – ve Frankfurtu nad Mohanem. Když rabín Hirsch přijel do Frankfurtu, začali s ním představitelé obce posuzovat možnost stavby nové synagogy, která by mohla zastavit úpadek pospolitosti. S. R. Hirsch jim navrhl opačnou variantu – nejdříve založit školu, aby se tam mládež učila Tóře a přikázáním, a tato skutečnost pak povede k nutnosti postavit synagogu.

Podle rabína Hirsche „judaismus není okrasou života, nelze být částečně Židem – jen v něčem. Židovství se projevuje všude: v synagoze, kuchyni, na poli, v obchodě, v úřadě, v rodičovství, v povinnostech dětí... Být Židem znamená veškerý svůj život založit na Božím slovu a podřídít se Jeho vůli. Protože judaismus zahrnuje život člověka ve všech jeho rozmanitostech, nelze jej uzavřít ▶

► do čtyř stěn bejt hamidraše a okolo domáciho krbu. (*Zde připomeňme opačný Mendelsohnův názor, jenž tvrdil: „Doma buď Židem a na ulici Němcem.“*) Čím více se Žid stává Židem, tím jsou jeho názory univerzálnější a sám se přibližuje ke všemu dobrému, krásnému, zjevenému a pravdivému, co je obsaženo v umění, vědě, kultuře a vzdělání.“

Konečně mohl rabín Hirsch roku 1853 otevřít ve Frankfurtu nad Mohanem školu pro chlapce, která odpovídala jeho pedagogickým a výchovným představám. Úřední název školy zněl Reálná škola židovské náboženské obce s přípravnými třídami. Školní výuka byla rozvržena na šest let, ale se třemi přípravnými třídami, kde se děti učily od šesti do devíti let, se výuka stala devítiletou, žáci tak navštěvovali školu do svých patnácti let. Z pohledu většiny dnešních pedagogů byla mládež této školy přetížena učivem. Starší ročníky se učily až padesát hodin týdně. V neděli a ve středu bylo odpolední vyučování a ve čtvrtek trvala výuka do 19 hodin. Starší žáci se učili deset hodin týdně Tóře a dalším biblickým knihám, deset hodin Gemaře a třicet hodin týdně bylo věnováno ostatním předmětům. Z profesionálního hlediska měla škola za úkol kvalitně

připravit žáky na jejich budoucí povolání ve sféře finančnictví a obchodu, což bylo hlavním zdrojem obživy frankfurtských Židů.

Zanedlouho poté byla frankfurtskou ortodoxní obcí otevřena také střední škola pro židovské dívky. Pravda, obě školy zpočátku zápasily o holé přežití, neboť jim byla odpírána státní finanční pomoc, kterou každoročně dostávaly školy reformní židovské obce. Úsilí a cílevědomost Hirschovy pedagogické činnosti chválil například jeho mladší současník rabín Solomon Spitzer (1826–1893), zeť bratislavského Chatama Sofera a vůdčí osobnost rakouské ortodoxie.

Důkazem, že rabín S. R. Hirsch šel správnou cestou, je skutečnost, že školy jím ve Frankfurtu založené vychovávaly úspěšně generace žáků. Zajímavý je i statistický údaj z roku 1903, který uvádí, že 60 % absolventů Reálné školy deset let poté, kdy ji opustili, zůstali věrní ortodoxnímu judaismu. U absolventek dívčích škol bylo procento ještě vyšší.

Konec Hirschovým školám, které byly založeny na principu spojení učení Tóry s prací, učinil rok 1939 – počátek holocaustu.

► Rabín Daniel Mayer

(S použitím stati A. Sorského v pedagogickém almanachu Novaja Jevrejskaja Škola 8, St. Petěrburg.)

Program Bejt Simcha leden 2009

SOBOTA 17. LEDNA

od 10 hodin v Bejt Simcha
Ranní sobotní bohoslužba
s Masorti a rabínem Ronaldem
Hoffbergem

SOBOTA 31. LEDNA

od 10.30 h na Židovské obci
(Maiselova 18, Praha 1, 3. patro)
Ranní sobotní bohoslužba
a studium s rabínem Tomášem
Kučerou

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat šabat každý pátek
od 18 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST

až do odvolání pouze po předchozí
telefonické dohodě

Bejt Simcha

Máněsova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 222 251 641, 724 027 929
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
Web: www.bejtsimcha.cz

Bejt Simcha a World Union for Progressive Judaism (WUPJ) vás srdečně zvou:

Různé chutě JUDAISMU

ALTERNATIVNÍ TRADICE HEBREJSKÉ BIBLE

série tří přednášek Mgr. Věry Tydlitátové

(lektorky Centra blízkovýchodních studií Západočeské univerzity v Plzni)
v rámci vzdělávacího cyklu Různé chutě judaismu:

Vztah Izraelců k přírodě – zjevení Baala nebo Hospodina? – 7. ledna

Měl kdysi Hospodin družku? – 14. ledna

Menora – obraz posvátné mandloně – 21. ledna

přednášky se konají vždy **ve středu od 18.30 h** na Židovské obci
(sál ve 3. patře), Maiselova 18, Praha 1.

Vstup 30 Kč na celou sérii přednášek, 15 Kč jednotlivá přednáška

další informace o programu **Různé chutě judaismu** na e-mailové adrese:
vzdelavani2006@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929

VALNÁ HROMADA ČLENŮ BEJT SIMCHA

se koná v pátek 30. ledna
2009 od 16 hodin v Bejt
Simcha (Máněsova 8, Praha 2)

Program:

Zpráva o činnosti za uplynulý rok
Zpráva o hospodaření za uplynulý rok
Kooptace do představenstva,
doplnění revizní komise
Různé

**Po skončení Valné hromady
od 18 hodin Kabalat šabat,
kiduš a občerstvení.**

Bejt Simcha ve spolupráci s FŽO a WUPJ (Světovou unií progresivního judaismu) srdečně zve na:

ŠABAT S RABÍNEM TOMÁŠEM KUČEROU

sobota 31. ledna 2009 na Židovské obci (sál ve 3. patře), Maiselova 18, Praha 1

Šachrit – ranní bohoslužba od 10.30 hodin

Šiur – společné studium týdenního oddílu Tóry od 12 hodin

Příspěvky ke společnému vegetariánsko-mléčnému obědu vítány.

Židovské náhrobky – umění symbolů

Výtvarná podoba symbolů jmen

1. část

Židovské náhrobky jsou dokladem existence, způsobu života a pohřbívání obyvatel židovských komunit. Na území Čech, Moravy a Slezska je možno sledovat jejich vývoj po dobu několika staletí, vypovídají nejen o celcích komunit, ale představují také jedinečný zdroj poznatků o jednotlivých osobnostech. Pouze část z celkového počtu náhrobků je výtvarně zdobena. Výzdoba a nápis náhrobku přispívají k charakteristice zemřelého. Výzdoba byla zhotovována buď za účelem zobrazení symbolů, nebo měla funkci dekorativní, kterou nacházíme ve zdobných ornamentálních detailech. Základ a podstata židovské symboliky vychází z biblického textu a následných komentářů. Její použití čerpá ze staleté tradice předávané v židovských komunitách z generace na generaci. Písemné hodnoty, na nichž je tradice judaismu založena, se v hmotných památkách podařilo v některých momentech vyjádřit výtvarně.

Symbole jsou jedinečnou zkratkou zobrazující stěžejní informace o osobě zemřelého. Stejně tak jako výzdoba synagog a ilustrace rukopisů nebo tisků, také reliéfy náhrobních kamenů obsahovaly znamení, v nichž se soustředily informace určené pro současníky i pro budoucí generace. Měly být na první pohled zřetelné a jasné, smysl některých znamení však přestal být po čase zřejmý. Je proto na místě rozmanitost výtvarných motivů náhrobků zdokumentovat a zhodnotit. Na rozdíl od výzdoby synagogálních předmětů, rukopisů nebo tisků má výzdoba náhrobku ryze privátní rozměr, vztahuje se výhradně k zemřelému, kterého reprezentuje. Židovský náhrobek vypovídá o zemřelém jako o člověku, který měl za života hluboký vztah ke Stvořiteli, bál se jeho hněvu, spoléhal na jeho milosrdenství a snažil se plnit své povinnosti.

Jméno člověka i pojmenování zvířat a věcí hraje v judaismu mimořádně důležitou úlohu. Mít jméno znamená počátek nebo pokračování života (Rt 4:14) a čím jméno bude zapomenuto, toho památka vymizí ze země (Jb 18:17). Biblická jména, počínaje prvními lidmi, odrážejí vlastní význam hebrejského kořene slova, z něhož jsou utvořena: Adam označuje člověka stvořeného z hlíny (Gn 2:7) a jméno jeho ženy Evy – Chavy je odvozeno od slova život, neboť se stala matkou všech živých. Jméno je odrazem svého nositele a může i předznamenávat jeho osud. S tím souvisí i možnost poznávat lidi podle jména (Ex 33:12).

Již u praotců se setkáváme se změnou jména, která proměnila i jeho nositele. Bůh dává nové jméno Abramovi (Gn 17:5) a Saraj (Gn 17:15) a Abraham se tímto stává otcem mnohých a Sára kněžnou. Zásadní změnou prochází Jákob po boji s andělem (Gn 32:29), kdy získává jméno Izrael a je určen jako zakladatel budoucího národa.

Jméno, které se uděluje dítěti, vyjadřuje očekávání, která rodiče s dítětem spojují. Ve východoevropské aškenázské tradici bývá zvykem pojmenovat dítě po zemřelém předkovi. Jméno chlapce, získané při obřizce a používané v náboženském životě (*šem ha-*

Obr. 1 Vzpřímený lev

-kodeš), se může lišit od jména používaného v kontaktu s nežidovským světem (*kinuj*). Kromě toho může člověk získat v průběhu života různé přezdívky. Od talmudských dob platí pravidlo *šinuj ha-šem*, změny jména, která je jednou ze čtyř možností, jak odvrátit osud a „nepříznivý výnos“. K přejmenování dochází mimo jiné v případě těžké nemoci a nebezpečí života, u mužů často na Chajim (život) nebo Refael (Bůh vyléčí), u žen na Chava. Nové jméno se používá současně s původním a jednotlivci jsou evidováni pod všemi svými jmény včetně přezdívek.

Přibližně od 2. století o. l. je jméno pravidelnou a nejdůležitější součástí náhrobního nápisu. V našich zemích na dochovaných náhrobcích mohlo dostávat jméno zemřelého nejpozději od 17. století také svoji výtvarnou podobu. Provází ji značná rozmanitost výjevů, přičemž obvyklým umístěním výjevů bývá až na výjimky horní část náhrobku. Výtvarné motivy zobrazující jméno jsou poměrně početné. Přesto tvoří nepatrné procento celkového počtu židovských náhrobků, které jsou zejména v menších židovských lokalitách tvořeny pouze textem bez použití výtvarné výzdoby nebo má jejich výzdoba pouze dekorativní účel.

ZVÍŘECÍ MOTIVY A JEJICH PŮVOD

LEV

Základem pro vyobrazení jmen na náhrobcích se staly příměry, kterými biblický praotec Jákob poeticky přirovnával své syny ke zvířatům. Držitelé biblických jmen se identifikovali se syny Jáкова-Jisraele a pro výzdobu svých náhrobků používali příslušné vyobrazení zvířete. Zobrazení zdůrazňují váhu a důležitost Jákobových přirovnání a na náhrobku se stávají zástupným znamením – symbolem.

Motiv lva vychází z přirovnání Jáкова syna Judy ke lvíčeti (Gn 49:9): „...Mládě lví je Juda...Stočil se a odpočíval jako lev, jak lvice. Donutí ho někdo, aby vstal?...“. Vyjadřuje buď osobní jméno Juda (v hebrejském originále Jehuda), nebo odvozeniny od jména lev v hebrejštině, němčině nebo jidiš (Arje, Lejb, Löw, Löbl). Ekvivalentem těchto jmen může být i Liber, Libermann, v některých případech i Zundl. V průběhu 19. století se s oblibou užívalo jméno Leopold. Vyobrazení lva se používá také na náhrobcích, jejichž držitelé nesou ►

► rodinné jméno Löwy vycházející z osobního jména.

Motiv lva se na náhrobcích vyskytuje ve dvou základních podobách, které odpovídají dvěma fázím požehnání Jáкова Judovi: lev ležící a schoulený a lev v bojovném postavení, stojící na zadních nohách. Lev stojící na zadních nohách se vyskytuje na našem území od počátku 17. století. Nalezneme jej také na nejznámějším náhrobku na našem území – na tumbě Maharala – rabína Jehudy

Obr. 2 Lev ležící a stočený

Löwa syna Becalela (1609) a jeho ženy Perl (1610). Tumba je umístěna na Starém židovském hřbitově v Praze a patří k nejnavštěvovanějším židovským náhrobkům ve střední Evropě. Reliéf vzpřímeného lva je doložen od 18. století také na venkovských hřbitovech. Uvozuje počátek náhrobního nápisu a podpírá úvodní formuli náhrobku Šemuela Arjeho (1752) v Heřmanově Městci, obr. 1.

Druhý typ, vystihující úvodní část požehnání Jáкова Judovi, je lev ležící a stočený. Takto vyobrazený lev byl oblíbeným námětem zejména kolem poloviny 19. století. Najdeme jej např. na náhrobku Šemuela Löwyho (1837) na hřbitově v Chodové Plané, obr. 2, na náhrobku rabína Jehudy Franka (1842) v Radeníně, na náhrobku Zeliga Löbla syna Jokeva Halera (1849) v Moravském Krumlově nebo na dvojnáhrobku Leopolda (1880) a Sofie (1863) Pickových na hřbitově v pražských Radlicích. Z řady náhrobků vyniká především prvně jmenovaný ze hřbitova v Chodové Plané. Znamení lva poukazuje v tomto případě na rodinné jméno. Monumentální postava zvířete ve spodní části náhrobku je vytesána ve vysokém reliéfu. Objednávka takto náročně pojaté výzdoby byla podmíněna i značně výnosným povoláním zemřelého, výběrčího židovských daní v Chodové Plané. Náhrobek se svým provedením zcela vymyká ostatním stélám a nemá v dochovaných sepulkrálních památkách v našich zemích obdoby.

Obměnou obou základních typů je několik dalších variant: *připravený ke skoku* (Löbl Just, Ivančice, 1823), *statická postava stojícího lva ve Voticích* (rabín Lejb Libna, v písemných pramenech zapsaný jako Juda Manheimer, Votice, 1823), obr. 3, *lev sedící* (Aharon Zeev, syn Josefa Jehudy, Pohořelice, 1835), obr. 4, nebo majestátně kráčeující (Lejb, syn rabína Josla Färbera, Písečné, 1866).

Většina dochovaných vyobrazení se vztahuje přímo ke jménu zemřelého, avšak použití symbolu lva v Pohořelicích vybočuje z řady předchozích tím, že nezobrazuje přímo jméno zemřelého, ale jeho předka. Tento zvyk zobrazovat v symbolech náhrobků jména předků neodporuje židovské tradici, která ctí rodinné vazby a významné předky zdůrazňuje.

Náhrobek Judy Löwensteina z Chodové Plané (1854) zobrazuje lva stojícího a opírajícího se o kámen. Zobrazení tedy přesně vystihuje podstatu příjmení Löwenstein. Lev zde navíc vykazuje dvojitou symbolickou hodnotu: kromě příjmení se vztahuje také k osobnímu jménu zemřelého Judy.

Běžným motivem na židovských náhrobcích je dvojice lvů symetricky podpírajících

Obr. 3 Lev připravený ke skoku

ústřední téma, kterým bývá koruna, letopočet, úvodní zkrácená formule uvozující text nebo další náměty. *Dvojice lvů může vyjadřovat jméno zemřelého jako v případě Lejba syna Ajzika (Löwi Bauera) na hřbitově v Humpolci z roku 1812, obr. 5.* Tento motiv však může být použit i v dalších významech, které již nenavozují spojitost se jménem. Jedním z nich je zdůraznění funkce zvířat jako ochránců, v Bibli zmiňované ve výkladu k příběhu Noemovy archy, kterou zachránili lvi před zničením okolní populací. Funkce lvů strážců se projevila také v jejich ochraně trůnu krále Šalomouna (1 Kr 10:20, 2 Pa 9:18–19). Výjimečnou sílu a královské schopnosti lva zdůrazňují následující slova: „...co je silnější než lev?“ (Sd 14:18)

a „...lev, bohatýr mezi zvířaty, před nikým neustoupí“ (Př 30:30). Jákobův syn Juda byl přirozeným vůdcem ostatních židovských kmenů a lev symbolizoval jeho kmen jakožto kmen královský.

Obr. 4 Lev sedící

Další význam motivu lva na náhrobcích byl založen na myšlence, že lev charakterizuje židovský národ jako celek, stejně tak jako pojmenování židovstva vzniklo ze jména Jehuda. Znamená tedy symbol židovství bez specifických souvislostí. Alespoň takto se jeví smysl vyobrazení lva na některých náhrobcích, kde spojitost se jménem chybí. Lev završuje tumbu Hendl Baševi z roku 1628, jediný ženský náhrobek tohoto typu na Starém židovském hřbitově v Praze. Mimořádně náročným provedením a nápadnou okázalostí potvrzuje ojedinelé postavení objednavatele náhrobku, manžela zemřelé, Jaakova Baševiho z Treuenberga, prvního Žida v českých zemích, který obdržel šlechtický predikát. Aniž by navozoval souvislost s osobním jménem, je motiv lva doložen i na dalších místech. Sedící zvíře držící věnec zdobí náhrobek Aharona Agulara v Přestavlkách na Chrudimsku (1845) a obdobné provedení zachycuje také náhrobek Aharona Gärtnera v Luži (1847). Po polovině 19. století byl v některých oblastech v oblibě typ náhrobku s motivem ležícího schouleného lva bez spojitosti se jménem, např. na hřbitovech v Litni a Moříně na Berounsku. Kombinace znamení lva s korunou může vyjadřovat mesianistickou představu vyplývající

Obr. 5 Dvojice lvů

► z přesvědčení o příchodu Mesiáše, budoucího krále z kmene Juda.

MEDVĚD

Požehnání biblického praotce Jákoba dalšímu synovi Isacharovi, o němž mluví jako o „...kostnatém oslovi, který... Sehnul hřbet a břemena nosil“ (Gn 49:14), se ve výtvarné podobě nezobrazuje doslovně, ale v posunutém významu. Isachar není symbolizován postavou osla, ale medvěda, který podobně vyniká silou a sklání své rameno. Se jménem Isachar jsou spojena jména Dov nebo Ber znamenající v překladu medvěda. *Náhrobky s tímto znamením se vyskytují sporadicky během 17. století. Dosud nejstarším známým dokladem na našem území je náhrobek Mošeho Avrahama Jissachara v Roudnici nad Labem z roku 1621, obr. 6.* Jissachara zpodobněného znamením medvěda najdeme

Obr. 6 Medvěd

také na tachovském náhrobku z roku 1641 přeneseném v 80. letech 20. století na židovský hřbitov v Mariánských Lázních. Jméno Ber se pojí s obdobným motivem na náhrobku Bera Tellera z roku 1687 na Starém židovském hřbitově v Praze.

JELEN

Jáko přirovnával svého dalšího syna Neftalího k lani „...Neftalí, laň vypuštěná...“ (Gn 49:21). Na tomto příkladu je založeno vyobrazení většiny jelínků na náhrobkách Starého židovského hřbitova, kde je tento motiv doložen od 1. poloviny 17. století. Kromě náhrobků, které nesou osobní jméno Naftali, se jelen vyskytuje také na náhrobkách se jménem Cvi, Hirš,

Obr. 7 Jelen

Herš, tedy hebrejských, německých a jidiš variant slova jelen.

Některá vyobrazení jelena na náhrobkách vycházejí z dalšího písemného zdroje, traktátu Talmudu Pirkej avot, který zmiňuje určité zvířecí vlastnosti jako návod pro lidské jednání: „Buď silný jako leopard, lehký jako orel, rychlý jako jelen a statečný jako lev, když plníš vůli svého otce na nebesích.“ Rychlost jelena zdůrazňuje nutnost rychlého plnění příkazů Tóry. *Epigrafika náhrobku Cvi Hirše syna Meira na starém židovském hřbitově ve Švihově (1813) je parafrází citátu tohoto traktátu, přičemž sousloví „jako jelen“ je obsaženo v drobném reliéfu jelena, obr. 7.*

Motiv jelena ve skoku zdobí náhrobní kameny tradičně po staletí, např. na pražském náhrobku Cvi Kohena, řečeného Hirše, syna Aharona z Glogau (1630), na švihovském náhrobku Cvi Hirše, syna Ziskinda (1769) a také v první polovině 19. století na náhrobku Hirše, syna Jaakova Knappa v Třešti (1832) nebo Hirše Engela (1845) v Budyni nad Ohří.

Další variantou vyobrazení je staticky pojatá stojící postava jelínka obklopená stromy na náhrobku Josefa Cvi, řečeného Josefa Hirše, syna Mordechaje Österreicherera (1866) v Šafově, obr. 8. Od počátku 19. století se na náhrobkách objevují i postavy symetricky zdvojených jelenů, např. na náhrobku Zeliga Hirše Bachera v Dolních Kounicích (1818), na náhrobku Mordechaje (Marka) Cvi Böhmera v Podivíně (1831) nebo Naftali Hirše, syna Judy Singera v Ivančicích (1833). Symetricky zdvojení jelínků vykazují společné rysy se stejným ikonografickým námětem, sporadicky se vyskytující v textilích. Jeví se pravděpodobně, že motiv jelínka i dalších zvířat byl zdvojován pod vlivem hojně používané dvojice lvů. Reliéfy jelínků nebo jejich dvojic jsou v ikonografii náhrobní výzdoby velmi časté. Ve většině případů

zdůrazňují osobní jméno, méně často jsou určeny pro rodinné jméno Hirsch, jako např. na náhrobku Joela Hirsche (1870) v Šafově.

VLK

Motiv vlka je založen na přirovnání Jákobova nejmladšího syna Benjamin (Gn 49:27) „...k vlku, ...co ráno požívá svůj úlovek, večer dělí kořist.“ Zahnuje i vyobrazení jmen Zeev a Wolf, hebrejského a německého ekvivalentu jména vlk. Motiv jednoho vlka byl použit nejprve na Starém židovském hřbitově v Praze. Jedním z nejstarších dokladů je náhrobek Šimona Wolfa Auerbacha (1632), pozdější je náhrobek Benjamin Wolfa, syna Aharona Šimona Spiry (1715). *V přibližně stejném období se již motiv jednoho vlka nachází na dvou náhrobkách rodiny Schiků z novobydžovského hřbitova, pravděpodobně děda a vnuka. Benjamin, syn Chanocha Schika, zemřel roku 1645, (foto na titulní straně), a jeho jmenovec Benjamin, syn Chanocha Schika, roku 1714. Náhrobky byly umístěny blízko sebe a upozorňují na dvě mimořádné osobnosti těžce rodiny v bydžovském ghettu ze 17. a z počátku 18. století.*

Zdvojený motiv vlků, které v horní části „stráží“ náhrobek Benjamin Zeeva, syna Alexandra, nacházíme na hřbitově milev-

Obr. 8 Stojící postava jelínka obklopená stromy

ských Židů. Letopočet je zničen, ale lze odhadovat 2. polovinu 18. století. Toto zdvojení motivu vlka ve výzdobě náhrobků není příliš časté a stejně ojediněle se vyskytuje také na synagogálních textilích.

Znáмым mimopražským dokladem vyobrazení vlka je náhrobek Benjamin Wolfa Poppera, syna Zundla, představeného zemského židovstva, z roku 1764 na židovském hřbitově v Březnici. Vyobrazení vlka jakožto rodového znamení se stalo základem pro erb Wolfova syna Joachima, který byl povýšen do šlechtického stavu.

pokračování v příštím čísle

► Text a foto Iva Steinová

Začíná se věrohodnost Bible oproti dřívějšímu odmítání znovu potvrzovat?

S velkým zájmem jsem si přečetl článek **J. Fingerlanda** o znovuobjevení krále Davida a jeho království (Davidův Návrat, Respekt 48/08). K tvrzení o tom, že se věrohodnost Bible začíná oproti dřívějšímu odmítání znovu potvrzovat, a to kupříkladu i díky archeoložce **Eilat Mazarové**, si dovoluji připojit několik poznámek, které mají za cíl alespoň trochu rozostřit příliš jednoznačný obraz toho, co se na poli archeologie v Izraeli v současnosti děje.

1. Výkopávky v Davidově městě probíhají již od druhé poloviny 19. století na mnoha lokalitách, ale snad nikdo se neodvážil jako Mazarová, která zde působí od roku 2005, tak dalekosáhlé syntézy, která by z velice rozmanité evidence jednoznačně vynášela historického krále Davida a jeho domnělý palác jako jeden jediný architektonický komplex. To je zřejmě například při nahlédnutí do prestižního archeologického časopisu Tel Aviv, kde je v čísle 34/2007 práce výše zmíněné archeoložky hodnocena velmi kriticky, protože vyvozuje ze stavu zkoumané materiální kultury, zvláště takzvané „velké kamenné struktury“ (angl. zkratka LSS), více, než umožňuje standardně provozovaná archeologická práce stratigrafii počínaje a stanovením relativní chronologie konče. Autoři článku z Tel Aviv (Finkelstein, Singer-Avitz, Herzog a Ussishkin) k LSS poznamenávají:

(a.) jde o soubor více komplexů z různých dob, (b.) řadu z odkrytých zdí je třeba datovat do doby helénistické a římské a (c.) pokud některé z částí z LSS pochází ze starší doby, pak se jedná nejdříve o dobu železnou IIA, tedy o 9. století př. Kr. a ne o 11. či 10. století př. Kr. Mazarová podle uvedených autorů nepracuje analyticky, ale s pomocí předem připravených, Biblí inspirovaných nálepek, což je v přímém rozporu s čím dál exaktněji pracující archeologií. Jde tedy o velikou disproporci, kdy se nálezy „vykládají biblickým textem, a ne archeologií“ (TA 34/2007 s. 162).

2. Důležitým faktorem pro interpretaci dané lokality jsou nepochybně také biblické texty. I ty jsou součástí dostupné evidence, jež je brána v potaz. Mazarová nicméně až příliš prvoplánově a vzhledem k ostatním indiciím výlučně, čte například 2. knihu Samuelovu 5,17. Zde se píše o tom, že David sestoupil do skalní pevnosti. A odkud? Podle Mazarové z již existujícího paláce, aby se král David ukryl před Pelíštejci. Proti této jistě lákavé představě, jež má i poměrně slabé lingvistické základy (hebrejský slovesný ekvivalent pro „sestoupit“ je ve Starém zákoně velmi běžný), hovoří relativní

„ticho“ archeologické evidence. Doslovnému čtení Bible je zde dáována přednost před důkladným archeologickým průzkumem, který má svá obecně uznávaná pravidla (viz již zmíněná stratigrafie nebo práce s keramikou, ať již je datována z pohledu vyšší či nižší chronologie). Důvod je pochopitelný, archeologie nenabízí, co je třeba, a proto se čerpá také z jiných zdrojů.

Archeologie versus očekávání

3. Současná odborná diskuse mezi archeology, historiky, ale také teology připomíná pohyb na vlnách a nejinak tomu bylo i v minulosti. Ztratila-li Bible v očích vědců v 60. a 70. letech minulého století důvěrohodnost, jak říká Fingerland, pak se jednalo o určitou skupinu vědců, ať již šlo o historiky, archeology či teology, a nikdy o všechny jako celek. Stejně tak tomu je i dnes, kdy mezi sebou soupeří rozmanité tábory badatelů, jako jsou tzv. minimalisté (ti považují starší biblické látky výhradně za teologicky pojatou literární fikci, a proto datují jejich vznik do doby Perské a dále, tj. do 6. a následných století př. Kr.) na straně jedné, nebo, řekněme, optimisté, mezi něž patří podle způsobu své práce nepochybně i Mazarová, na straně druhé. Drtivá část badatelů stojí někde mezi těmito extrémami a o jejich práci, jež je co do senzačních nálezů pochopitelně deficitní, protože ani neboří (minimalisté), ale ani nerestaurují zbořené (optimisté), se veřejnost dozvídá většinou jen v případech, kdy se jejich pole působnosti protne s výše uvedenými extrémami (viz např. korekce čtení šelomit pečeti navržené právě Mazarovou a revidovaného vynikajícími epigrafiky **A. Raineyem** a **R. Byrnem**).

4. I archeologové většinou respektují chronologii vzniku biblických textů a pracují s ní, jakkoli se i o ní samotné vede intenzivní a pro laiky dnes již naprosto nepřehledná diskuze. Popisují-li Davidovu říši například biblické knihy Paralipomenon ze 4. století př. Kr. nebo se k ní vyjadřuje kniha Nehemjáš, která je ještě o století mladší, pak je třeba časovou distanci mezi popisovanou dobou (zde např. 11. či 10. století př. Kr.) a dobou, kdy se sepisuje (zde o více než půl-

tisíciletí později), brát jako výraznou proměnnou a podle toho také tyto texty velmi obezřetně interpretovat.

5. Stejně tak je třeba interpretovat a diferencovat v povaze vlastních biblických látek, které nejsou uniformní, ale naopak velmi rozmanité co do obsahu, výrazu, intence a zvláště žánru. To platí i pro jednotlivé biblické knihy. Autorem zmíněná kniha Jeremjáš a s ní i podle jinak velmi kritických tel-avivských archeologů souvisejí pečeti se jmény jeruzalémských úředníků (byly objeveny v roce 1982 při vykopávkách vedených Yigalem Shilohem), jež Fingerland zmiňuje a které byly v Davidově městě nalezeny, má k reálným dějinám o poznání blíže než zakládající mýty Izraele z 1. či 2. knihy Samuelovy. To, že i tyto mýty interpretují dějiny, ovšem z prokazatelně jiného dějinného rámce, nepopírá ani jinak velký kritik Mazarové, Finkelstein. Dějiny a mýtus (zde jde právě o určitý žánr) se ovšem nikdy nepřekrývají tak, aby se dal biblický text číst jen jako zpráva o tom, jak to tzv. „skutečně“ bylo. V tom ostatně spočívá největší síla biblických příběhů jako základních existenciálních a duchovních konstant lidských dějin, které nejsou prostým popisem dějin, ale jejich hlubokou reflexí, do níž promlouvají zcela konkrétní dobová očekávání a stejně tak konkrétní teologické soudy.

6. Až teprve čas ukáže, zda autorovo tvrzení, že i nedávno započatý archeologický výzkum v pevnosti Ela možná souvisí s Davidem jako vladařem vlastní říše, má své opodstatnění. Zatím, jak instruktivně popsal kolega dr. Jan Dušek z Centra biblických studií ETF UK, toho spíše víc nevíme, než víme (viz LN 8/11/2008 příloha Věda s. 25). V lokalitě Ela (Chirbet Qeiyafa) byla odkryta pouze 4 % z celkově plánované plochy, a proto se prodavidovská interpretace tří indicií (tj. snad „hebrejský“ nápis, keramika podobná té z jiných izraelských lokalit a absence vepřových kostí) jeví jako více než optimistická. Očekávání, jak se ukazuje, někdy výrazně předběhají vlastní zdlouhavou a co do výstupů také někdy až fádni archeologickou práci. Je to podobné, jako když se v ledovci objeví kus zamrzlé srsti a nálezcí již znají stáří, pohlaví, velikost a hmotnost právě nalezeného mamuta, ačkoli se až po měsících vyčerpávající práce ukáže, že jde o nosorožce. Je zcela možné a snad i pravděpodobné, že se v budoucnosti dozvíme o Davidovi více. Stejně tak je možné, že jeho návrat bude vypadat úplně jinak.

♦ Filip Čapek

Katedra Starého zákona
Evangelická teologická fakulta UK

Někdy se to povede

Manželství není jednoduchá záležitost a má-li být úspěšné, je třeba hodně námahy, vzájemné úcty, tolerance a trpělivosti. Pozorný čtenář si jistě všiml, že jsem nepoužila slovo láska. Protože láska je premisou k tomu, aby manželství jako takové vůbec existovalo. V povedeném manželství, které ustojí veškeré bouře, je třeba, aby každý z manželů byl individualitou, ale přesto spolu s partnerem vytvářeli jeden celek. Jak se to můžeme naučit?

Je to celkem jednoduché, učíme se to ve čtvrtém a pátém přikázání. Ve čtvrtém přikázání se hovoří o tom, kdo je povinen dodržovat šabat. Mezi všemi, kteří mají tuto povinnost, jsou pečlivě vyjmenováni syn, dcera, služebník, služebnice..., ale manželka ve výčtu chybí. Je tomu tak proto, že oba manželé tvoří jeden nedělitelný celek, a proto se jmenování manželky jeví jako zbytečné. Odtud se tedy učíme, že manželé mají společné povinnosti, které plní jako tým, jako celek. V žádném případě se nejedná o potlačení ženského aspektu – protože se zde hovoří i o dceři a dokonce o služebnici. Tedy pokud oba manželé spolu dodržují šabat, přestože každý z nich má trochu jiné povinnosti, vytvářejí onen celek, po kterém všichni tolik toužíme, a snad je to i jedno z „tajemství“ spokojeného manželství. Protože světlo šabaty bude manžele provázet po celý týden a pomůže jim překonat starosti a problémy všedního života. Mají studnici síly a radosti, z níž mohou čerpat.

Proč jsem uvedla i páté přikázání, které říká: „Cti otce svého a matku svou, aby dlouho trvaly dnové tvoji na zemi, kterou Hospodin, Bůh tvůj, tobě dává.“? Opět tu není řečeno: Ty a tvoje manželka cťte svého otce a matku a matku a otce tvojí manželky. Ale jako jeden celek cťte oba páry svých rodičů. Mnohdy jsou to právě spory s rodiči, kteří to samozřejmě se svými „dětmi“ myslí dobře, ale o „druhé straně“ raději nemluvit..., které vedou k problémům v manželství. Pokud se ovšem podaří naplnit to, co od nás čtvrté přikázání žádá, tedy především vytvořit celek, který umí společně plnit micvy, potom se jistě také povede toto dát rodičům najevo a cítit je bez ohledu na to, zda se jedná o rodiče manžela anebo manželky. Proto mohou trvat dny všech zúčastněných dlouho – vyhnou se tak infarktům a dalším zdravotním poškozením, která jsou následkem neutěšených vztahů v rodině. Dnes se můžeme dočíst o mnoha vědeckých výzkumech, které probíhají na světoznámých klinikách nebo univerzitách a jejichž výsledkem je vyhodnocení rizikových faktorů pro tu či onu nemoc. V prvních řádcích se potom píše o pohodě v rodině a z toho plynoucí vnitřní pohody (anebo naopak) jako o určujícím faktoru pro ochranu před mnohými smrtelnými nemocemi. Ovšem my tuto informaci máme v Tóře, a pokud ji dobře čteme a aplikujeme, tak jsme na tom dobře. Pokud ne, je to problém,

ale o tom už jsme psali minule, takže předpokládáme, že se to povede a rodina funguje dobře a je zdravá.

Pomaloučku se tak z novomanželů stávají mladí rodiče a potom už jenom rodiče a tak se nepozorovaně přibližují do funkce tchána a tchyně, kdy musí aplikovat všechno to, co se naučili jako novomanželé ve vztahu k rodičům, jenomže teď jsou na jiné straně barikády a perspektiva je jiná. Pak se stanou babičkou a dědečkem a to je opět nová situace, na kterou je třeba si zvyknout a umět s ní zacházet. A čas najednou strašně rychle ubíhá a vnuci už nejsou jenom miminka, ale

stávají se školáky a pak jsou barmicvy a bat micvy a pak třeba i svatby a možná, možná i pravnuci. A neustále je třeba zůstat tím celkem – párem, ve kterém každý má své místo. A už tu nejsou rodiče, kteří vstupovali do života mladého páru, jsou tu děti a vnuci, kteří do něj vstupují a je třeba jim vyhovět, ale občas také ne, aby onen celek zůstal celý a aby se oblíbené české rčení – „jsem na roztrhání“ – nematerializovalo v roztržení onoho tak dlouho budovaného celku. Proto ani funkce babičky a dědečka neznamená, že přestali být manželi a že jeden pro druhého už nejsou tak důležití. Naopak v tomto životním období musí pár stále být tím, kdo je vzorem pro své potomky. Koneckonců s přibývajícím věkem přicházejí také různé potíže, které manželé musí spolu překonávat. A nikdo jim nemůže rozumět tak, jako rozumějí jeden druhému. Vždyť na to měli celý život, aby porozuměli tomu, co jeden každý z nich potřebuje a jak

se ve specifických situacích chovat.

A pak přijde ten den, kdy se onen mladý pár dožil svých 120 let a postupně opouští tento svět. Protože stejně jako narození, tak i smrt jsou nedílnou součástí života a musíme s nimi počítat. Snažit se žít tak, aby na tomto světě zůstalo dobré jméno a aby člověk obstál i před soudem, který na nás čeká. Jedno z témat, na které se nás tam asi budou ptát, je také, jak jsme naplnili micvy, které se týkaly osob blízkých, a jaký jsme tím dali příklad našim potomkům. O tom, co se děje v rodině po smrti a jak se v takové situaci chovat a co dělat podle tradice a podle taktu a dobré výchovy, které se nám dostalo a kterou jsme měli příležitost zúročit, napíšeme s pomocí Boží příště.

► Hana Mayerová

Foto: Robert Lackenbach (Life)

čtení pro děti a jejich rodiče

O ztraceném a znovu nalezeném synovi

Kdysi dávno žili v jednom městě bohatí a zbožní manželé. Jejich dům byl vždy otevřený poutníkům a učencům.

Jednou přišli do města tři učenci z Erec Jisrael. Manželé je přijali tak vlídně, že se jim tři poutníci chtěli za jejich pohostinnost odměnit. Ptali se proto služebníků, co manželům chybí. Služebníci odpověděli, že manželé mají vše, co se dá koupit, ale po jednom tí dobří lidé moc touží – po dítěti.

Když učenci odcházeli, poděkovali manželům za vlídné přijetí a dodali: „Nechť vás Hospodin odmění za vaše dobré skutky a požehná vás do roka dítětem.“

A skutečně, neuplynul ani rok a manželům se narodil syn. Oba se velmi radovali a vychovávali syna, jak se patří. Po osmi letech se ve městě znovu objevili tři učenci, kteří se vraceli ze svých cest do Erec Jisrael. Manželé byli rádi, že muže znovu vidí, a poděkovali jim za požehnání, které jim přinesl syna. A jakého syna, pochvaloval si otec: „Náš syn pilně studuje Tóru, jeho mysl je hbitá jako vítr. Ale jedině v Erec Jisrael se z něj může stát skutečný talmid chacham, velký učenec v Tóře. Prosím, vezměte jej s sebou do svaté země. Zaplatím samozřejmě veškeré náklady a až se syn naučí všemu, čemu se naučit lze, vzkažte mi a já pro něj pošlu, aby se vrátil domů k nám.“

Učenci souhlasili, chlapec se rozloučil s rodiči a vydali se na cestu. Ve velkém přístavu se nalodili na loď, která mířila do Erec Jisrael. Ale po dvou dnech plavby nastalo bezvětří a loď byla unášena mořskými proudy, až přistála u břehů krásného ostrova. Kapitán rozhodl, že se cestující mohou jít porozhlédnout po ostrově, dokud nezačne znovu vát příhodný vítr. K večeru skutečně začalo foukat a kapitán dal troubit signál k návratu. Po několikátém zatroubení byli všichni cestující zpět na lodi. Všichni, kromě jednoho. Chlapec se zatoulal tak daleko od pobřeží, že neslyšel lodní signál. Všichni cestující se vydali chlapce hledat, ale marně. Nakonec už kapitán nemohl odjet dál odkládat, loď naplnula plachty a vyplula. Učenci, s nimiž chlapec cestoval, se snažili navzájem utěšovat, že je snad chlapec na lodi a jen se schovává.

Když se začalo stmívat, vrátil se chlapec na břeh a zjistil, že loď odplula bez něj. Byl vyděšený a plakal. První noc na ostrově strávil ve větvích vysokého stromu, aby na něj nemohla divoká zvěř. Ráno vstal, omyl

se, odříkal ranní modlitbu a pojedl ovoce, které na ostrově našel. Pak přecházel sem a tam po mořském břehu a stále si opakoval: „Hospodin je můj pastýř, nebudu mít nedostatku...“

Najednou se před ním objevil stařec a šel přímo k chlapci. Byl to prorok Elijáš. „Neboj se, moje dítě, vyvedu tě odsud,“ řekl stařec. Vedl chlapce až k moři a tam rozprostřel na hladinu plášť. „Pojď, stoupi si na plášť se mnou,“ vyzval chlapce. Chlapec se bál, ale stařec jej vzal do náruče a rázem se ocitli ve slavném městě Soluni.

Tam stařec chlapci řekl: „Dávej teď pozor a udělej přesně, co ti řeknu. Vyhledej dům muže jménem Teo Mošon, je to obchodník se starým šatstvem. Vezmi si tady ty peníze, předej mu je a popros jej, aby tě u sebe ubytoval a postaral se o tebe.“ A tak se i stalo a chlapec od té chvíle bydlel s Teo Mošonem, jeho ženou a dcerou a pilně studoval Tóru.

Mezitím jeho rodiče dostali od učenců z Erec Jisrael dopis, ve kterém jim vypověděli, co se s chlapcem stalo na ostrově. Rodiče svého jediného syna hořce oplakali, nikdo je nedokázal utěšit. Po čase se rozhodli, že už nemůžou dál žít ve svém městě a odešli do Konstantinopole. I zde konali micvot tak jako dříve. Matka navštěvovala nemocné, vybírala peníze pro sirotky a chudé nevěsty a pomáhala domlouvát sňatky.

Uběhly roky a chlapec v Soluni vyrostl v mladého muže. Jednoho dne se opět objevil starý muž: „Chlapče, mám pro tebe další dobrou radu. Vezmi si ode mě tyto peníze, kup ve městě velký dům a požádej reb Mošona o ruku jeho dcery. Neboj se, bude souhlasit, protože v tobě našel zalíbení a vidí, že jsi zbožný muž a dobrý student.“

„Učiním, jak mi radíš. Ale musím se ti také svěřit s tím, co mě trápí. Mí rodiče nevědí nic o tom, co se se mnou stalo a jistě tím velmi trpí. Jak bych jim mohl dát vědět, že jsem živý a daří se mi dobře?“

„Neboj se, synu. Dozvědí se to a všichni se budete radovat ze shledání. Ale stane se to v pravý čas,“ řekl Elijáš a zmizel.

Chlapec se zařídil podle jeho rady – koupil dům, oženil se s dcerou reb Mošona. Do roka se jim narodilo dítě. Slzy radosti se mísily se slzami smutku, protože mladého muže stále trápila myšlenka na utrpení jeho rodičů, kteří nevěděli, co se s ním stalo. Po čase se mladým manželům narodilo druhé dítě a potom ještě jedno.

A jednoho dne se opět objevil prorok Elijáš: „Milý synu, již brzy přijde čas, aby ses znovu setkal se svými rodiči. Ale musíš mě znovu poslechnout. Vezmi svoji rodinu, jeďte do Konstantinopole a kup tam pozemek obehnaný vysokou zdí, který se bude nabízet. Najdi spolehlivé zedníky, kteří umí udržet tajemství. Až budete kopat základy domu, najdete velký poklad. Ponech si ten poklad a vybuduj akademii pro studium Tóry a také dům, kde budou moct nocovat poutníci. Pak se setkáš se svými rodiči, ale nesmíš se jim hned dát poznat. Povím ti, co dělat...“

Mladý muž jako vždy udělal, co mu Elijáš radil. Odjel do Konstantinopole, koupil pozemek, o němž mu Elijáš řekl, a skutečně na něm našel ukrytý poklad. Nechal vybudovat školu i útočiště pro poutníky a zbylé peníze moudře využíval ke konání dobrých skutků.

Jednoho dne přišly k jeho domu tři ženy, které vybíraly peníze na věno pro chudou dívku, která se měla vdávat. Mladý muž je pozval dovnitř a v jedné z žen poznal svoji matku. Chtěl ji hned obejmout a prozradit jí, kdo je, ale vzpomněl si na Elijášovu radu a jeho varování, že by to pro matku mohl být příliš velký šok. A tak mlčel. Ženám štědrě přispěl do jejich sbírky a nechal je odejít.

Jeho matka se pak do domu štědrého mladého muže vracela vždy, když vybírala peníze na dobročinné účely a postupně si mladíka velmi oblíbila. Jednoho dne ji mladík i s jejím manželem pozval na velkou slavnost.

Když se hosté shromáždili, promluvil k nim mladý muž: „Mí milí hosté, rád bych s vámi dnes oslavil zázrak, který se mi stal. Poslyšte můj příběh. Moji rodiče byli zbožní lidé, kteří zasvětili svůj život konání dobrých skutků. Jen jedině je trápilo, že neměli děti. A pak jednoho dne přišli do města tři učenci...“ A tak mladý muž vyprávěl svůj příběh. Jeho rodiče naslouchali se slzami v očích a jen pomalu, postupně, začali chápat, že se jedná o jejich dávno ztraceného syna.

Radost ze shledání byla ještě větší, když poznali svoji snachu a tři vnoučata. Od té doby již byla celá rodina pořád pohromadě a všichni společně vykonali ještě mnoho dobrého.

► Podle knihy *Tales of Elijah the Prophet* (Peninnah Schram)

Občanská, nebo skupinová solidarita...

Poslední dva roky jsme svědky vzrůstajících aktivit radikálních skupin, mezi kterými hrají prim neonacistické spolky halící se do různých národnostních převleků. Pomocí primitivního populismu se snaží získat alespoň část nespokojené veřejnosti zasahované ekonomickou depresí. Útoky proti Romům jsou stále častější, neonacisté přitvrzují a zcela evidentně zkouší, kam až je demokratický stát ochoten ustoupit, aby nebyl obviněn z porušování lidských práv a svobod. Jejich rasová i politická intolerance je známa, přesto státní instituce – policie, ministerstvo vnitra, státní zastupitelství i soudy – reagují pomalu, nejednotně a se značnými rozpaky. To vše jen nahrává dalším neonacistickým aktivitám.

Antisemitismus a antiromství

Spojování českých Židů s protesty proti antiromským náladám a akcím je věcně nesprávné. S diskriminovanými Romy je třeba se solidarizovat z obecně občanských, a nikoli národnostních či jiných menšinových pozic. Tím nechci ani v nejmenším omlouvat jakékoli rasistické či šovinistické chování, naopak, jsem pro jeho co nejpřísnější, přímo brachiální trestání. (V případě Romů ovšem zdaleka ne vždy jde o skutečně rasový či šovinistický důvod, někdy jde o podobné příčiny, pro které některé fašistoidní živly útočí na bezdomovce, žebráky či prostitutky – obviňují je z asociálního, parazitického chování, které budí pohoršení.)

Antisemitismus a antiromství spojuje vlastně pouze jediné: šoa. Jinak mají Židé a Romové v české společnosti, historicky i přítomně, naprosto odlišnou, často přímo opačnou pozici.

1. Židé žijí v českých zemích již od Přemyslovců, Romové mnohem kratší dobu, předkové těch současných k nám dokonce přišli většinou až po poslední válce.

2. Židé tu žijí usazeně a zároveň nerozeznatelně rozptýleni mezi většinovou populací, jsou převážně asimilováni. Romové kočovali ještě za první republiky, mnozí až do roku 1958, kdy jim v tom bylo násilně zabráněno. Dnes postupně vytvářejí, chtějí, nechtějí, souvisle osídlená „ghetta“, daná ovšem nejenom národnostně, ale též způsobem života a sociální situací většinově nezaměstnaných, mnohdy nezaměstnatelných – kriminogenní prostředí.

3. Židé se od většinové populace lišili náboženstvím, Romové spíše nenáboženstvím.

4. I dnes je část českých Židů zároveň židy, Romové praktikují v jakémkoli náboženství jen stopově.

5. Židé, pokud na sebe úmyslně neupozorňují, nejsou spolehlivě vizuálně identifikovatelní, Romové ano (maximálně mohou být zaměněni za Araby, Indy apod.).

6. Židé, pokud na sebe úmyslně neupozorňují, nejsou spolehlivě identifikovatelní ani podle způsobu života, mohou bydlet i v jednom činžáku s „gójí“, aniž by si jich jako odlišných někdo všiml. Takový stav je u Romů výjimkou.

7. Čeští Židé nejsou identifikovatelní ani podle své mluvené či psané češtiny, Romové většinou ano.

8. Ještě před válkou se mnoho Židů u nás lišilo mateřštinou i „obcovacím jazykem“ – byla to němčina. To jim mnozí Češi zazlívali. Romština Romů byla ostatním lhostejná.

9. Židé před válkou mnohdy finančně podporovali německé kulturní instituce (školy, divadla, muzea, galerie, orchestry, média), což jim Češi někdy zazlívali. Romové nepodporovali žádnou kulturu a nikomu to nevadilo.

10. Část Židů i Romů se v 19. a v první polovině 20. století v Česku živila většinově přijatelným způsobem, zjednodušeně lze říci, že poskytovali určité služby (ať už řemeslné, obchodní nebo intelektuální). Velká část ale byla považována za parazity, ovšem z diametrálně odlišných důvodů: zatímco u Romů to byly kriminálně postížitelné krádeže, žebrání a vůbec obtěžování většinového obyvatelstva, u Židů to byl obchod (včetně bankovníctví, pejorativně lichvy). Obchod a zvláště pak obchod s penězi zahrvovali jak křesťané, tak i marxisti – viděli v tom „bezpracný zisk“, činnost, která nevytváří žádné hodnoty. „Logistika“ ve smyslu zjištění poptávky a zajištění jejího uspokojení (zajištění výrobce a dodání zboží na místo potřeby) byla nad schopnostmi (nebo ochotou) jejich myšlení. V demokratickém režimu byli proto Romové (pokud kradli) postížitelní, kdežto Židé (podnikatelé, obchodníci) nikoli.

11. Romům nebylo co závidět, ani nebyli pocíťováni jako konkurence. Židům bylo co závidět a byli pocíťováni jako konkurence, což se projevilo např. za druhé republiky, ale vlastně i za Slánskiády (konkurence uvnitř KSČ). A tak je tomu, mutatis mutandis, dodnes. Romové své okolí mnohdy obtěžují, ale nikdo jim nezávidí. Židé neobtěžují, ale stále ještě se jim často závidí (jinak na jejich bývalé sociální místo nastoupili Vietnamci).

12. Zatímco Židé jsou ve 20. století objektivně v české společnosti součástí vyšších středních vrstev, Romové patří k lumpenproletariátu.

13. Židé jsou na rozdíl od Romů významnými spolutvůrci české kultury, slovesností počinaje, přes všechny druhy umění, až po vědu konče.

14. Snahy eliminovat „židovský živel“ z českého národa mají úplně jiné formy než antiromské výtržnosti, které se charakterem blíží

pogromům. S výjimkou vandalismu obrácenému proti historickým památkám (hřbitovy, synagogy) má antisemitismus spíše mediální charakter – zveřejňování seznamů lidí „židovského původu“, recyklace Protokolů..., Mein Kampf, antiizraelských výpadů apod.

15. Krátce: Židé Čechům v reálu dnes již nijak zvlášť nevadí, jejich případná „žávanost“ je pouze virtuální, zatímco Romové vadí. Obecně – jako lidé většinově parazitující na veřejných financích, tak mnohdy i konkrétně – jako obtěžující sousedi. Proto je antiromství u nás mnohem rozšířenějším jevem než např. odpor k Vietnamcům, jejichž odlišnost je jinak rovněž veliká. Důkaz: pokud Židé chtěli emigrovat, již tak učinili, především před Listopadem. Romské vlny emigrace jsou stále zcela aktuálním jevem.

Tyto i další argumenty svědčí pro to, že v české většinové společnosti je jakékoli zahrnování Židů a Romů nad společného jmenovatele věcně neobhajitelné. Z hlediska nás, kteří se národnostně k židovství hlásíme, je to navíc i zjevná a nebezpečná politická chyba! My se musíme utkávat s antisemitismem, který není jen tak obyčejným rasismem srovnatelným s většinovým postojem bílých vůči černochům, Francouzů vůči Arabům, Němců vůči Turkům, Čechů vůči Romům, Rusů vůči Kavkazanům a Asiatům atp. Nejde tu o předsudek sociálně nadřazených vůči lidem, kteří jsou méně vzdělaní, hůře zaměstnatelní, závislejší na sociálních podporách, obtížní, hluchní, špinaví, s horšími hygienickými návyky atp. Antisemitismus je přece něco podstatně jiného!

Krátce: Nechovějme se jako členové nějakého vzájemně se podporujícího spolku diskriminovaných menšin (Nečechů, náboženských společností a malých církví typu Jehovistů, homosexuálů ženského či mužského pohlaví, pacifistů, vegetariánů, zelených, ochránců zvířat atp.). Není prozívatelné přiřazovat se k těm, které většinová společnost chápe jako přítěž, jako potížisty. Stavme se ze všech sil proti každé diskriminaci ať už většiny (např. žen), nebo menšiny (národnostní především), ale, proboha, jako občané ČR, a ne jako Židé!

► Petr Pavlovský

- *Není to jednoduchá situace a neexistuje kouzelný recept, který by pomocí zařtkávání zahnal síly zla zpět. Problém je nutno všemi silami urychleně analyzovat a zapojit do tohoto očistného procesu celou veřejnost. Významnou roli v této situaci musí sehrát přirozené intelektuální elity, které se těší obecné důvěře a jsou dlouhodobě veřejností respektovány.*

V tomto čísle přinášíme článek jednoho z předních českých teatrologů, divadelního kritika, pedagoga a publicisty dr. Petra Pavlovského, v němž se vyjadřuje k problémům antisemitismu a antiromismu. Současně jsme požádali zakladatelku Ligy proti antisemitismu a vysokoškolskou pedagožku dr. Věru Tydlitátovou o komentář. Je zajímavé sledovat rozdílná i shodná stanoviska na stejný problém u dvou demokraticky a humánně smýšlejících intelektuálů. Pokud vás, naše čtenáře, takové srovnání zaujalo, můžete nám napsat svůj názor a my jej rádi uveřejníme. (Kal.)

Doktor Pavlovský nastínil v několika bodech zásadní otázku současnosti, otázku, která má několik rovin, a ačkoliv se bytostně dotýká snad jen několika lidí, dotýká se jich opravdu bolestně. Jde o to, zda vystupovat proti rasistickým projevům neonacistů například z Dělnické strany, jak tomu bylo v průběhu podzimu a zimy 2008 okolo události v Janově z pozice například Židů či jiné menšinové skupiny, či zda vystupovat proti rasismu z pozice občanské. Doktor Pavlovský odpovídá v samém úvodu své stati, aby pak na závěr své argumenty shrnul opět apelem na pouze občanský protest. S tímto lze s autorem pouze souhlasit, dovoluji si však analyzovat jeho argumentaci, případně ji korigovat či doplnit.

Jakou odpovědnost si zvolíme?

První argument, že totiž Židé zaujímají ve společnosti zcela jiné postavení než ostatní pronásledované skupiny, že jde v jistém smyslu buď o elitu, nebo alespoň zcela asimilované bezproblémové občany, platí samozřejmě dnes a v české společnosti. Nemusí však platit, stejně jako neplatil jindy a jinde. Studium neonacistických materiálů velmi brzy zjistíme, že antisemitismus nacistických ideologů je podporován zdánlivě racionálními argumenty a bez ohledu na to, že jde o argumenty lživé, pro stoupence nacismu jde o argumenty legitimní. V této argumentaci nejsou Židé nijak privilegovaní, nijak nekonfliktní a nijak neškodní. V některých případech jsou srovnávání s Romy v tom smyslu, že jsou mnohem nebezpečnější než neorganizovaní romští páriové. Příchodem ekonomické či finanční krize, které se naše společnost nevyhne, nastoupí tyto argumenty o záměrném poškozování globální ekonomiky ze strany organizovaného židovstva a není vyloučeno, že i v širší české společnosti najdou své příznivce, zejména u lidí postižených například nezaměstnaností. Pak už pro chudého obyvatele sídliště bude Rom káležící pod schody (oblíbené argumentační klíšé) možná méně nenáviděný než Žid, který „zavavil živitele rodiny práce“.

Víme, že ani ostatní argumenty založené na kulturní či náboženské odlišnosti a schopnosti integrovat se do většinové společnosti ze strany Romů a Židů v době krize přestávají platit. Přestože je Žid naprosto nerozpoznatelný, etablovaný a konformní, právě rasistická propaganda jej dokáže identifikovat, sice ne vždy spolehlivě (za Žida je označen mnohdy „čistokrevný“ Čech, ale i tzv. „bílý Žid“, tedy sympatizant se Židy), ale o to agresivněji. Důvody nenávisti k Romům se mohou diametrálně lišit od důvodů nenávisti k Židům, ale následek se liší už méně. Z tohoto hlediska lze vzájemnou sympatii a podporu chápat (ano, existuje i výrazná sympatie Romů vůči Židům).

Dalším důvodem, proč se mnozí Židé angažují v akcích proti neonacistům, i když jde o reakce na protiromská tažení, je fakt, že pogromy na Romy organizuje Dělnická strana zaštiťující celou řadu dalších extrémistických hnutí. Tato uskupení jsou otevřeně a brutálně antisemitská. Stačí si přečíst jejich propagandistické materiály všem veřejně dostupné na internetu a nikdo nemůže pochybovat, o jakou ideologii se jedná. Odpor Židů k akcím Dělnické strany je tedy naprosto legitimní. Mnozí si připomínáme známý výrok německého duchovního Martina Niemoellera citovaný též v památku Jad Vašem: „Nacisté v Německu přišli nejprve pro komunisty, ale já jsem se neozval, protože jsem nebyl komunist. Pak přišli pro Židy, ale já jsem se neozval, protože jsem nebyl Žid. Pak přišli pro odboráře, ale já jsem se neozval, protože jsem nebyl odborář. Přišli pro katolíky, ale já jsem se neozval, protože jsem byl protestant. Nakonec přišli pro mě, ale nebyl už nikdo, kdo by se mohl ozvat.“

Výše nastíněné protiargumenty s výhradami vůči doktoru Pavlovskému jsou v rovině jednak morální, jednak historicko-sociální.

Je zde však ještě řada dalších rovin, v nichž lze dát doktoru Pavlovskému za pravdu:

Pragmatický přístup radí zachovat určitou míru opatrnosti a nespojovat odpor k nepřizpůsobivým lidem (ať již Romům nebo jiným) s antisemitismem. Jde (zatím) opravdu o jiné věci, navíc by se antisemitismus mohl dokonce rozšířit jako odpor proti těm, kteří „brání řešení problémů soužití“ (například v Janově). Je sice pravda, že jen těžko vznikne antisemitismus tam, kde není již latentně přítomný, ale i probuzení latentního antisemitismu může být nebezpečné, navíc je zřejmé, že na tuto strunu bude v dalších týdnech Dělnická strana ochotně hrát. Na tom nic nezmění ani případné rozpuštění Dělnické strany, její extrémistické složky zůstanou, ztratí sice mnohé výhody, ale nezreknu se svého propagačního úsilí. Podporu Romů pak nacisté připočtou Židům k tíži a budou jím sytit své antisemitské argumenty.

Důležitější a eticky obhajitelnější argument však vidím v charakteru občanské společnosti a v důrazu na individuální svědomí. Souhlasím s dr. Pavlovským, že je velmi těžké zastávat jakékoli, byť sebespravedlivější stanovisko z pozice jakékoli přirozené skupiny, tedy skupiny náboženské, národní, rasové a podobně. Každá taková skupina se vyznačuje pluralitou názorů a těžko může jako celek zaujímat občanská stanoviska. Například nelze zabránit tomu, aby mezi Židy nebyli lidé se silným odporem k Romům nebo naopak. U skupin založených na národnosti či rase je to nepochybné, ale i když jde o skupiny, s nimiž se lze identifikovat z vlastní vůle, například konverzí k určitému náboženství, nelze pouze z této volby mechanicky vyvozovat jakýkoli občanský názor. Například přístupem ke katolické církvi se nikdo nemůže automaticky rozhodnout třeba pro politický konzervatismus. Skupina národní či náboženská, jakou jsou například Češi nebo Židé, tedy nemůže jako taková zaujímat jednotná stanoviska v občanském prostoru, neboť by to odporovalo principu svobody individuálního svědomí.

Naproti tomu skupiny založené na občanských principech, tedy v podstatě různé spolky, strany a občanská sdružení mohou a mají zaujímat občanské postoje, které si stanovují ve svých programech, a mohou je dokonce do jisté míry očekávat od svých členů, kteří se v těchto uskupeních dobrovolně sdružují. Samozřejmě může jít také o sdružení romská, židovská a podobně, ale především o sdružení založená na občanském principu nikoliv primárně na národnosti či jiné „přirozenosti“. Souhlasím tedy s dr. Pavlovským, že je problematické zaujímat občanské postoje například jakožto Češi, Romové či Židé a vlastně přehlížet názory i obavy ostatních Čechů, Romů či Židů, ale že je vhodné, ba žádoucí zaujímat tyto postoje z pozice odpovědného člověka a občana vázaného svým individuálním svědomím.

► Věra Tydlitátová

Protiteroristická akce Izraele

Hamas musí být zničen!

V této době myslíme na své izraelské bratry a vyprošujeme svou modlitbou brzké navrácení klidu a míru do země našich předků.

Prohlášení velvyslanectví Státu Izrael v České republice

Teroristické hnutí Hamas definitivně porušilo klid zbraní, který zprostředkoval Egypt mezi Izraelem a Hamasem. Situace se vyhroutil v minulém týdnu, během něhož dopadly stovky raket a minometných granátů na izraelská sídla Sderot, Aškelon a Netivot a na přilehlé kibucy. Během jediného dne dosáhlo číslo smrtonosných střel čísla 80 a Izrael pohřbil další z obětí teroru – 27. prosince zemřel Beber Vaknin z města Netivot.

Kdyby se Hamas vzdal teroru, nebyl by důvod k odvetné akci ze strany Izraele. Vůdce Palestinské autonomie Mahmúd Abbás rovněž přiznal, že bylo v moci Hamasu izraelskému útoku předejít – premiér Ehud Olmert opakovaně varoval, že ostřelování z Gazy povede k vojenské odvetě.

Izraelští občané žili v každodenní hrozbě útoků z Gazy přibližně sedm let a Izrael vyčerpал všechny možnosti, jak ochránit své obyvatele a zároveň zabránit krveprolití. Na nabídku míru odpovídaly střely cílené na civilní obyvatelstvo. Dosud se Izrael vyvaroval zásadní vojenské operace, ale nyní je zjevné, že není jiného řešení. Tak jako každý stát je i Izrael povinován bránit své obyvatele a uplatnit tak základní právo na sebeobranu.

Izrael se proto rozhodl zasadit ránu Hamasu – organizaci, která si vedle útoků na

židovský stát bere i své obyvatele z pásma Gazy jako rukojmí a jejich smrti se nejen nesnaží předcházet, ale z propagačních důvodů ji dokonce vítá. Izrael zaútočil na

nikoliv civilní obyvatelstvo a jejich sídla. Izrael lituje každé nevinné oběti na straně palestinského lidu a snaží se zabránit humanitární krizi v Gaze.

Část humanitární pomoci, která proudí do pásma Gazy bez omezení, tvoří šedesát tři kamiony s jídlem a léky a deset sanitek. Foto IDF

předem přesně vytipované cíle, kterými byly výhradně centra vůdců Hamasu, výrobní místa produkující zbraně a munici, tedy

Izrael čelí teroristické organizaci Hamas, která za přímé podpory Íránu nereprezentuje legitimní zájmy palestinského lidu, ale radi-

Sderot je malé město blízko severovýchodní hranice Gazy. Stejně jako v mnohých jiných izraelských příhraničních městech je tu nepřilíh rozvinuté centrum, jednotvárná zástavba, obyvatelé patří většinou k nižší střední třídě a hlavně – nemají opravdu dost peněz na to, aby prodali své byty a odstěhovali se někam jinam. Ale na rozdíl od většiny jiných míst v Izraeli je toto městečko již osm let terčem útoků z Gazy.

Sderot – život v první linii

Obyvatelé Sderot bohužel nikdy nemohli příliš ovlivnit rozhodování politiků. Dokud trpěli jen trochu, nestálo za to dělat kolem toho velký rozruch. Pro většinu Izraelců bylo výhodnější nechat malou skupinu lidí snášet tyto útoky, než se nechat zatáhnout do velké války. Rozhodně panovalo obecně rozšířené přesvědčení, že Hamas přistoupí na nějakou minimalistickou variantu příměří, a i když není pravděpodobné, že by se s Hamasem někdy podařilo uzavřít skutečnou mírovou smlouvu, spousta Izraelců si představovala, že s takto utlumeným konfliktem by se dalo dlouhodobě žít, zvláště když to bylo „tam venku“.

Zdálo se dokonce, že někteří obyvatelé Sderot se začali smířovat se svým zranitelným postavením. Poznali, že nemají dost vládních zastánců, a i když politikové pravi-

delně jezdili do Sderot, aby se tu vyfotili s místními, za skutečně důležité pro Izrael bylo považováno to, co se odehrávalo v Tel Avivu, Jeruzalémě, Haifě, v bankovním sektoru, na burzách a v hi-tech firmách.

V historickém kontextu tu byl jasný precedens podobné „skupiny, kterou lze obětovat“. V dlouhém období mezi vznikem nezávislého izraelského státu v roce 1948 a Šestidenní válkou v roce 1967 byly kibucy a mošavy v nejsevernější části země neustále pod syrskou palbou. A ani tehdy se nezdálo rozumné jít do války kvůli zajištění bezpečnosti relativně malé skupiny občanů. A tak po celá léta děti v Horní Galileji trávily celé hodiny, dny a někdy i týdny v krytech, zatímco Syřané ostřelovali z Golanských výšin bezbranné vesničky. Teprve v červnu 1967

se situace zásadně změnila a Izraelci převzali nad Golanskými výšinami kontrolu. Velmi dobře si vzpomínám, jak jsem v létě roku 1967 strávil několik týdnů v kibucu Dafna. Setkal jsem se tu s celou generací nevinných lidí, kteří se neustále dívali k horám a naslouchali, kdy uslyší sirénu ohlašující další útok, připravení spěchat rychle ke krytu, aby dostali své děti do bezpečí. A ty děti čekávaly tiše a trpělivě v nevládných betonových bunkrech, dokud nebyl oznámen konec poplachu.

V mnoha ohledech byl život ve Sderot ještě těžší. Krytů tu byl nedostatek, navzdory opakovaným vládním slibům, že budou vybudovány další. Vzhledem k tomu, že toto město na jihu Izraele obývají malé rodiny a jednotlivci, chyběla tu ona silná komunita

► kální islamistickou agendu. Proto Izrael stále věří v řešení v podobě dvou států – židovského a palestinského – žijících vedle sebe v míru. Proto je Izrael odhodlán po utišení bojů pokračovat ve vyjednávání s legitimním zastoupením Palestinské autonomie reprezentovaným jeho prezidentem Mahmúdem Abbásem.

(Redakce obdržela toto prohlášení 29. prosince 2008 v 13.55 hodin.)

Reakce palestinského a izraelského velvyslance v ČR

Česká televize vysílala 29. prosince v 22.30 hodin na stanici ČT 2 a ČT 24 v pravidelném pořadu Událostí, komentářů rozhovory s J. E. velvyslancem Státu Izrael v ČR Jaakovem Levy a J. E. palestinským velvyslancem v ČR Mohamedem Salaymehem.

Oba diplomaté hodnotili příčiny současné situace zcela rozdílně, ale oba vyjádřili naději, že Česká republika učiní v rámci svého nastávajícího předsednictví Evropské unie kroky, které by situaci na Blízkém východě pomohly přiblížit k obnovení příměří a později i k mírovým dohodám. Vzniklá situace se ovšem bezprostředně týká i České republiky, protože prezident Sarkozy, takřka v posledních hodinách francouzského předsednictví, svolává do Paříže krizový summit ministrů zahraničí. Jedním z cílů setkání má být i dohoda o humanitární pomoci postižené oblasti. Ve chvíli, kdy se tyto řádky píšou, není jasné, zda Francouzy svolaný summit nebude pokračovat v příštím roce už v režii české diplomacie.

Z obou rozhovorů přinášíme ve stručnosti jen ta nejzajímavější prohlášení:

Mohamed Salaymeh

- Pozorovatelé, kteří znají situaci v Gaze, tvrdí, že hlavním důvodem ofenzívy je předvolební kampaň v Izraeli, protože ministryně zahraničí Livni hodlá kandidovat na post izraelského premiéra...
- My voláme po příměří, abychom mohli pokračovat v mírových jednáních mezi oběma stranami...
- My se snažíme již třináct let o vyjednávání, ale neúspěšně, a to je důvod, proč radikálové posilují. A útok proti Hamasu v Gaze je právě důsledkem a reakcí na nespokojenost radikálů...
- Nelze srovnávat, co způsobí rakety Hamasu a co rakety Izraelců, které jsou na rozdíl od střel Hamasu značně sofistikované...
- Jediným řešením je stažení izraelské vojenské přítomnosti z této oblasti... my voláme po vyjednávání, my voláme po vzájemném uznání a voláme po míru mezi oběma stranami...
- Česká republika bude předseda od 1. ledna Evropské unii a má přátelské vztahy jak k nám, tak k Izraeli. To by mělo být využito ku prospěchu obou stran...

Jaakov Levy

- Operace byla plánována tak, aby ukončila ostřelování izraelského území raketami Hamasu. Nebojujeme proti palestinskému lidu, ale proti teroristům, a to je i v zájmu Palestinců samotných...
- Smyslem operace je právo Izraelců na mírový život bez každodenní hrozby raketo-

vých útoků ze strany Hamasu. Je zapotřebí, aby Hamas přestal komplikovat mírový proces, protože nelze vést smysluplné jednání o mírovém procesu, když na nás denně dopadají nepřátelské rakety.

- Zda plánujeme pozemní operace? Žádný způsob není nikdy mimo hru, ale musí to odpovídat i humanitárnímu rámci...
- Palestinské vedení není na rozdíl od Hamasu radikální. Abbas, který s námi vyjednával, podporuje soužití dvou samostatných států...
- Hizballáh i Hamas mají společné jen to, že to jsou nevládní organizace, které se necítí být vázány mezinárodním právem, ale ani právem země, kde zrovna operují.
- Obě skupiny se také schovávají i se zbraněmi mezi civilním obyvatelstvem, které tak zatahují do vojenských střetů. V případě civilních ztrát je pak propagandisticky zneužívají...
- Palestinská samospráva, ale stejně tak i mnoho arabských států, nepodporuje Hamas, protože se společně obávají infiltrace radikálním islámem...
- Otevření Gazy je přímo závislé na ukončení sebevražedných útoků a raketového ostřelování a jeho nynější blokáda je přímým důsledkem teroristických akcí Hamasu. Ze strany Izraele ale stále proudí do Gazy humanitární péče – léky, potraviny, nutné předměty denní potřeby.
- Doufáme, že EU pod předsednictvím České republiky vyjádří svůj nesouhlas s jednáním Hizballáhu, Hamasu a podobných skupin s tím, že napomůže dialogu mezi Izraelem a řádně zvoleným vedením samosprávy Palestiny...

► red

► a infrastruktura, která tak významně pomáhala jejich severním spoluobčanům.

V roce 2005 během bolestného procesu jednostranného stažení se, kdy tisíce Izraelců byly vystěhovány ze svých domovů v pásmu Gazy, byli mnozí přesvědčeni, že nyní, když bylo pásmo Gazy předáno Palestincům, bude všechno v pořádku. Byl jsem jedním z těch optimistů. Nicméně již druhou noc po odchodu Izraelců, když jsem viděl, jak Palestinci rozbíjejí skleníky a ničí vodovody, pochopil jsem, že moje sny byly směšné. Tak moc jsem chtěl věřit, že toto byl první krok k palestinské nezávislosti a že pomalu ale jistě si začnou budovat svoji infrastrukturu – nemocnice, školy a silnice, a jejich život se skutečně bude zlepšovat.

Pravdu však měli skeptikové. I Egypťané velmi rychle pochopili, že Hamasem kontrolovaná Gaza znamená hrozbu, a zavřeli hranice. Izrael se brzy musel vyrovnávat s truchlivou realitou – do pásma proudilo vojenské vybavení z Íránu, které bylo určeno k jednomu jedinému účelu, a to aby bylo použito proti nevinným civilistům ve Sderot a jiných

malých městech a vesnicích v okolí. Izraelská vláda se rozhodla začít kontrolovat vstup do pásma Gazy, aby zabránila vojenským dodávkám, ale povolila dovoz potravin a humanitární pomoci. Nicméně byl velmi rychle vybudován systém tunelů mezi Egyptem a Gazou, a útoky na izraelské občany nejen že neustaly, ale zesílily. Vláda vydávala opakovaná prohlášení v tom smyslu, že je zodpovědná za své občany a že tedy nemůže dovolit, aby byla důležitá část země terčem neustálých útoků. Izraelští představitelé ape-

Paul Liptz se přistěhoval do Izraele 4. června 1967. Třicet pět let působil na fakultě Dějin středního východu a Afriky Univerzity v Tel Avivu. Je členem Anita Saltz Center, vzdělávacího institutu Světové unie progresivního judaismu, a přednáší na jeruzalémské Hebrew Union College.

lovali na porozumění ostatního světa a kladli světovým vůdcům jednoduchou otázku: „Co byste dělali vy, kdyby se část vašeho svrchovaného území ocitla pod neustálou palbou?“

Nedávno došla izraelská společnost ke krutému poznání. Útoky nebyly zaměřené

jen na Sderot, ale ohrožovaly zhruba milión lidí ve městech jako Ašdod, Aškelon, Kirjat Gat a dokonce i Beer Ševa. Vláda už neměla na vybranou a musela tvrdě zakročit. Bylo jasné, že Izrael bude celým světem odsouzen za to, že se brání. Doufáme, že civilisté v Gaze nebudou příliš trpět, ale nikdo nemůže nikdy skutečně zaručit, že při vojenském konfliktu nebudou trpět nevinní.

Izraelské cíle jsou jasné a jednoduché. Dovolte našim občanům, aby žili v pokoji, a pak i obyvatelé Gazy budou moct žít v klidu. Jen malá část Izraelců si přeje okupovat znovu Gazu. V Izraeli se děje tolik dobrého a tolik úkolů je pořád před námi. Nyní přišel čas zakusit a vytvořit novou realitu.

Doufám, že našich cílů brzy dosáhneme. V žádném případě si nepřejí působit utrpení Palestincům, ale je nutné pochopit, že my, Izraelci, nebudeme pouze nečinně sedět a nenecháme se vraždit. Pracovali jsme velmi tvrdě, abychom vybudovali to, co nyní máme, a nikdo, opravdu nikdo, nás nezničí.

► Paul Liptz

Přeložila Kateřina Weberová

KULTURNÍ PROGRAM LEDEN 2009

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro

tel.: 222 325 172, fax: 222 318 856

www.jewishmuseum.cz, education@jewishmuseum.cz

(Spojení: metro A, tram 18 – stanice Staroměstská; tram 17, bus 133 – stanice Právnická fakulta)

středa 7. 1. v 18 h:

Základy judaismu v pojetí pražského Maharala. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína **Karola Efraima Sidona** věnovaný 400. výročí úmrtí **Rabiho Jehudy Levy ben Becalela** (kolem 1525–1609).

úterý 13. 1. v 18 h:

Mája Dohnalová: dívka, která se narodila v máji. Čtvrtým pražským transportem odjíždí spolu s celou rodinou do Lodže. V srpnu 1944 se po likvidaci ghetta dostává do Auschwitz II-Birkenau. Zanedlouho je převážena do Hannoveru, kvůli bombardování německého území se ale cílem transportu stane Bergen-Belsen. Na Mikuláše 1944 odjíždí do pobočného tábora ve vesnici Mehltheuer u Plavna, kde je osvobozena. **S Májou Dohnalovou** bude hovořit **Miroslava Ludvíková**, lektorka VKC pro otázky antisemitismu a šoa.

středa 14. 1. v 18 h:

Arnošt Goldflam: Pohádky o tatíncovi a jiné, nové hrůzy... Spisovatel, režisér, dramatik, scénárista, herec, televizní bavič, pedagog a v neposlední řadě tatínek vydal už tři knížky pohádek a příběhů pro malé i velké čtenáře. Kromě ukázek z vydaných i ze zatím nezveřejněných textů bude autor odpovídat na zvědavé otázky z publika.

pondělí 19. 1. v 18 h:

Skupina KLEZMERIM – Klezmeři, dříve potulní muzikanti, hrávali na různých oslavách, svatbách i bar micva. I dnes hrají na židovských svatbách, na vernisážích výstav

židovských umělců i na festivalech židovské hudby židovské písně a melodie s náboženskou i světskou tematikou. *Vstupné 60 Kč*

úterý 20. 1. v 18 h:

Filmy smrti, naděje a života – cyklus židovských příběhů 20. století ve filmu. **Díl 4. Kronika povstání podle Marka Edelmana:** Dokumentární film sestavený z vyprávění posledního vůdce povstání ve varšavském ghettu – Marka Edelmana. Vzpomínky jsou doplněné záběry ze života ghetta, které byly natočeny Němci. Zpomalené záběry zhmotňují osudy lidí v ghettu. Dokument, Polsko, 1993, 76 min. Režie: **Jolanta Dylewska**. Úvodní slovo **Mgr. Miroslava Ludvíková**.

čtvrtek 22. 1. v 18 h:

Židovská strana Československá byla založena v lednu 1919 na konferenci Národní rady židovské a později získala zastoupení i v NS. Na besedu o její historii, smyslu a významu pozval moderátor **Petr Brod Mgr. Marii Crhovou, Ph.D., M.A.** (lektorku Kabinetu judaistiky, Olomouc) a **PhDr. Davida Borka** (historika a novináře).

pondělí 26. 1. v 18 h:

Paul Spiegel: Opět doma? Před dvěma roky zesnulý předseda Ústřední rady Židů v Německu napsal ve své knize nejen o kontroverzním návratu Židů do poválečného Německa, ale i o obtížném budování demokracie v poraženém Německu a nesnadném vyrovnávání se Němců s vlastní minulostí. Publikaci spolu s jejími překladateli **Evou a Pavlem Dobšíkovými** uvede spisovatel Ivan Klíma.

čtvrtek 29. 1. v 18 h:

Blůzký východ včera a dnes. Historie, současnost a souvislosti. Geografie, kultura a náboženství. **Palestínský problém II.** Arfatův Ramallah, rozdělené město Hebron a sebevražedný Nabullus. Cyklus přednášek **Ing. Jana Neubauera**.

NEDĚLNÍ PROGRAM PRO DĚTI A JEJICH RODIČE

11. ledna 2009 v 14 h:

Arje vůbec není líný, on má šabat – Proč Židé v sobotu nepracují? A co vlastně celý den dělají? Připravíme si šabatovou hostinu, upečeme chaly – šabatové chleby, zapálíme šabatové svíčky, zazpíváme písničku na uvítání šabatu a prožijeme kousek šabatu, při kterém vůbec není nuda. **Prohlídka: Klauzurní synagoga**

Jednotné vstupné 40 Kč

VÝSTAVY VE VKC PRAHA

Můj obraz 20. století. Výtvarné práce současně pořádané Památkem Tereziín v roce 2006.

Neztratit víru v člověka.../Protektorát očima židovských dětí a Zmizelý sousedé/Pocta dětským obětím holocaustu – stálá expozice kopií putovních výstav VKC.

Není-li uvedeno jinak, vstupné je 20 Kč. Sály jsou přístupny vždy 20 minut před zahájením programu. Po začátku koncertu nebo 15 minut po začátku jiného programu není vstup do Vzdělávacího a kulturního centra povolen. Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost po–čt 10–16 h, pá 10–15 h.

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, tel.: 544 509 651, fax: 544 509 652
www.jewishmuseum.cz/brno, brno@jewishmuseum.cz

středa 7. 1. v 18 h:

Mezigenerační přenos traumatu – beseda s **Věrou Roubalovou-Kostlánovou** z Rafael institutu v Praze, kde pracují s přeživšími i s jejich rodinami. Promluví o zkušenostech z této práce a o mezigeneračním přenosu traumatu, i o tom, jak dalekosáhlé následky. Besedu vede **Erika Bezdíčková**.

úterý 13. 1. v 18 h:

Obrazy Michala Hajnala – vernisáž výstavy malíře, grafika a mistra sugestivní kresby. **Michal Hajnal** (1935) je umělcem evropských dimenzí. Prožil tragédii maďar-

ských Židů i hrůzy války a téma holocaustu zůstává trvalou součástí jeho tvorby. Představujeme výběr dvaceti litografických listů s tématem holocaustu. *Vstup volný*

neděle 18. 1. v 15 h:

Hebrejská abeceda aneb Příběh písmen. Jakou abecedu používají Židé? Jaký význam mají hebrejská písmena? Objevíme společně příběh písmen hebrejské abecedy, naučíme se přepsat vlastní jméno a vyrobíme si a zahrájeme hebrejské pexeso. Hravá dílna nejen pro rodiče s dětmi od 9 let.

Vstupné 30 Kč

úterý 20. 1. v 17 h:

Paul Spiegel: Opět doma? – prezentace vycházející knihy překladatelů **Evvy a Pavla Dobšíkových**. K představení si pozvala **prof. PhDr. Vladimíra Smékala, CSc.**, z Fakulty sociálních studií Masarykovy university, ukázkami z knihy doplní **Pavel Dobšík**, zpěvem **Juraj a Tomáš Neufeldovi**.

čtvrtek 22. 1. v 18 h:

Nezapomínání – dokumentární film **Tomáše Škrdlanta**, režiséra, kameramana i střihače v jedné osobě. Úryvky osobních

Káva o čtvrté

pondělí 19. ledna
v 15 hodin

Jiří Grygar

**Významný popularizátor
astronomie, astrofyziky
a vztahu vědy a víry**

Mohou nám poznatky současné astronomie přiblížit dávné biblické události? Stanovíme přesné datum potopy světa nebo zničení Sodomy a Gomory?

pondělí 2. února
v 15 hodin

Hana Hegerová

**Přezdívá se jí Královna
československého šansonu
nebo Piaf z Prahy.**

Osobnost, která budí i v nejzarytějších hudebním kritikovi tichou úctu. Provází ji široké mezinárodní uznání i neutuchající přízeň posluchačů.

**Přijďte do naší kavárny, čeká vás příjemná společnost, přátelé i občerstvení.
V průběhu odpoledne divácká soutěž a pro vítěze cena!**

Připravil a moderuje Honza Neubauer. jan@neub.biz

KANTOR LADISLAV MOŠE BLUM – Zapomenutý hlas pražské Jeruzalémské synagogy, osobní nahrávky z let 1978–1983, 2 CD, Židovské muzeum v Praze a Phonogrammarchiv Rakouské akademie věd, Praha 2008. CD lze zakoupit v muzejních obchodech nebo on-line na: www.jewishmuseum.cz.

Nový sidur HEGJON LEV

Modlitby progresivního směru pro šabat, svátky a všední dny

Uspořádali: rabín Tomáš Kučera, Jan David Reitschläger, vydala: Bejt Simcha, formát: A5, 216 stran. Sidur je v pevné vazbě a na každé dvoustraně najdete hebrejský text, český překlad, transkripci do latinky a anglický (případně slovenský) text. Prodejní cena je 400 Kč při osobním odběru (po dohodě), 450 Kč na dobírku (včetně poštovného a balného). Zaslání na dobírku je možné i na Slovensko za celkovou cenu 570 Kč.

Objednávky na adrese reform@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929.

Sidur je nyní možné zakoupit rovněž v ŽO Děčín a ŽO Liberec, v budoucnu pravděpodobně i v dalších židovských obcích.

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

vzpomínek tří žen a dvou mužů – **Maud Beerové, Maji Dohnalové, Marty Kottové, Martina Glase a Pavla Wernera** – na dětství prožité za holocaustu. Film měl premiéru v říjnu 2008.

úterý 27. 1. v 18 h:

Dvojí zákon – zahájení nového poslechového cyklu „*Rozhlasové hry Karola Sidona*“ uvádí **Mgr. Přemysl Hnilička**. Apokryf stavící na hlavu klasickou kristovskou legendu a varující před falešnými proroky a „nepatrnými posuny“ v ideologiích napsal Karol Sidon v šedesátých letech. Hra

tehdy vyvolala velký zájem ze strany věřících i soudruhů – často negativní. Hrají: Jidáš z Iškariotu (R. Hrušínský), Kaifáš, velekněz (J. Patočka), Ježíš Nazaretský (R. Brzobohatý) a další. Natočeno 1968, premiéra březen 1969.

čtvrtek 29. 1. v 18 h:

Židovské tradice a pohřbívání – přednáška **Petra Špunara**, správce brněnského židovského hřbitova, v rámci cyklu „*Gan chajim – Zahrada života*“. Přednáška bude zaměřena na přízpusobení se podmínkám exilu z pohledu judaismu a na tradice pohřbívání.

Židovská obec v Praze
Společenský sál, Maiselova 18

**PODVEČER
YVONNE
PŘENOSILOVÉ**
středa 28. ledna
v 15 hodin

**SASKIA
BUREŠOVÁ**

Rozhlasová a televizní hvězda
stále moderuje, úspěšně
provozuje kosmetický salon
a stačí hrát v divadle Broadway
v představení Ginger a Fred...
Dá se to všechno stihnout?

Pořad se koná za finanční podpory
Magistrátu hl. m. Prahy.

Vzpomínka na Editu Zochovickou

Část druhá – Domů... a zase dál

U příležitosti prvního jhrzeitu uveřejňujeme vzpomínku na Editu Zochovickou. V minulém čísle jsme se dostali na konec války, která ji jako důstojnici britské armády zastihla na Blízkém východě.

Na sklonku roku 1945 se spolu s desítkami dalších žen z Československa přihlásila na výzvu československé vojenské mise v Jeruzalémě. Pracovaly jako řidičky, sestřičky, administrativní pracovnice. A čekaly, až se budou moct vrátit domů. Teprve koncem března 1946 se pro ně našlo místo v přetížených poválečných vojenských transportech: vlakem k Suezmu, pak lodí do Neapole, tam asi týden čekání v kempu pod stany a pak konečně vlakem do Československa.

I když se dívky domů hrozně těšily, nebyl to návrat nijak radostný, jak Edita po letech vzpomínala: „Bylo to dost truchlivé, smutné, protože většina dívek přišla o rodinu – někteří byli na nešťastné lodi Patria, která se potopila v roce 1941 v Haifě. Tam přišly také o to málo, co měly, a opravdu jim zůstalo jen to, co měly na sobě.“

Byly jsme ubytovány v Praze v Žitné ulici, tam byla Ywka. Musely jsme spát ještě ve společných místnostech. Zašla jsem se zeptat na ministerstvo národní obrany, co s námi bude, jestli nás hodlají převzít do armády, jestli mají pro nás práci. Když mne generál Klapálek, který nás měl na starosti, přijal, ukázalo se, že snad ani neví, že existovala nějaká skupina žen v poušti v Egyptě. A že tam ta děvčata získala dobrou kvalifikaci ošetřovatelek, úřednic, že pracovala v dílnách, řídila auta. Povstal a velice zdvořile mne přivítal. Pak ale řekl, že s námi nepočítali a že z větší části jsme Izraelitky, ať se prý obrátíme na židovskou obec... Pro mne to bylo hrozné zklamání – po takové válce, ve které židé tolik zkusili. Nevím, jestli ta obec vůbec existovala, a on nás tam posílal...

Bylo nám jasné, že oslavy už pominuly. Ani poděkování jsme se nedočkaly. Nechtěla jsem to pro sebe, ale pro ta děvčata, která přišla o všechno a opravdu neměla kam jít.

Na ministerstvu národní obrany nás neměli v plánu zaměstnat, některá děvčata bydlela i několik let v ženských domovech, protože neměla kam jít. Byly jsme doma, ale jako kdyby to domov nebyl. A zkusily jsme potom hrozně. To víte, západní armáda. Kdeko v nás viděl nepřátele nebo špióny. To se projevovalo nejvíce v padesátých letech, když začali s třídním nepřitelem, který všude strašil.“

Editě se nakonec podařilo získat práci na ředitelství dolů a posléze, v roce 1949, i na ministerstvu zahraničí. Jenže to už na dveře klepala 50. léta a kariéra bývalé britské důstojnice, navíc židovského původu, tu pochopitelně nemohla mít dlouhého trvání. Přišel vyhazov na hodinu a zákaz dalšího působení v administrativě. Vystřídala řadu různých zaměstnání, vždy po dvou či třech měsících byla nucena odejít a hledat jinde. Svě zkušenosti řidičky uplatnila v Laboratorních potřebách nebo v Motokovu, půl

Fotografie Edity Zochovické z devadesátých let

roku byla traktoristkou, v Tesle kontrolovala spirály, bylo těch zaměstnání moc.

Navíc jí život zpestřovaly opakované výsledky v Bartolomějské, domovní prohlídky a sledování. Teprve ve druhé polovině 50. let začalo být trochu lépe. Navíc se Editě v roce 1954 narodil syn a proto ji, jak se sama domnívá, přestali tak bedlivě sledovat, asi už režimu nepřipadala tak nebezpečná. V roce 1955 konečně našla zaměstnání v Motokovu jako cizojazyčná korespondentka.

Následující 60. léta byla plná naděje na lepší budoucnost. V roce 1968 dostala Edita dokonce pozvánku na setkání Zájmové skupiny žen (ZSŽ) Sdružení zahraničních vojáků Svazu protifašistických bojovníků. Do té doby byly příslušnice západní armády z podobných setkání vyloučeny. Edita byla dokonce zvolena do výboru ZSŽ, který měl zahájit činnosti na podzim 1968. Z pochopitelných důvodů k tomu již nedošlo.

Když do Československa vstoupily okupační armády, Edita velmi rychle pochopila, že to je konec veškerých nadějí, a rozhodla se, podruhé v životě, k odchodu z vlasti. Sebrala čtrnáctiletého syna a autem vyrazili

do Jugoslávie, odkud se po několika dnech rozhodli pokračovat do Švýcarska. Ve čtyřiapadesáti letech, sama s dospívajícím synem, začínala v nové zemi úplně od nuly. Ale ani tentokrát se neztratila. Trvalo jí sotva týden najít si místo jako sekretářka u jednoho koncernu v Curychu, kde potom pracovala až do důchodu.

Velkou radost jí dělal syn Míša. Byl výborným studentem, v roce 1978 odmaturoval a získal stipendium na berlínské univerzitě, kde studoval germanistiku a divadelní vědu. Již za pobytu ve Švýcarsku publikoval divadelní recenze, v Německu se začal věnovat i vlastní tvorbě. Napsal šest divadelních her, za jednu z nich získal významné ocenění – cenu Gerharda Hauptmanna. Jeho hry se hrály v Německu i v Rakousku, hostoval rovněž ve Francii, přednášel v USA (více informací lze nalézt na www.michaelzochow.ch). Rád jezdil i do Čech, kde měl mnoho přátel. V roce 1992, ve věku pouhých 37 let, však v Berlíně zemřel.

Editě se v té době již blížila osmdesátka, ztratila jediného syna a přesto i nadále nacházela sílu žít: „Moje psychoterapie je zahrádka, plavání v jezeře. Žiji dál hlavně v létě a na jaře na břehu Curyšského jezera. Ráda jezdím do Prahy, kde mám dobré přátele. I to je moje psychoterapie. Jsem založením optimista a celý život jsem jím asi byla. Nevidím vždycky jenom ty díry v ementalu. A pak už se člověk pomalu se vším vyrovnává. Moje heslo je: Nezačínat končit.“

Do Prahy jezdila i za totalitu, po roce 1989 si tu pořídila byt a trávila tu vždy část roku. Neustále byla velmi činná: snažila se předávat dál své vzpomínky, aby nebyly zapomenuty československé ženy, které bojovaly za druhé světové války v západní armádě, zejména na Blízkém východě; spolu se svým bratrancem Pavlem Králem sestavili a vydali knihu *Židé v Bytči*; získala švýcarské sponzory, aby mohla být na Novém židovském hřbitově v Praze odhalena pamětní deska talentovaným hudebníkům, kteří zahynuli v Terezíně.

Edita Zochovická zemřela 21. prosince 2007 (12. tevet) ve věku nedožitého 94 let.

► **Kateřina Weberová**

(s využitím materiálů z časopisu Mosty)

JAN PALACH, 14. 1.–14. 2. 2009, Křížová chodba Karolina

Výstava pořádaná ve spolupráci Národního muzea a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy připomene jednu z nejvýznamnějších událostí roku 1969, upálení Jana Palacha. Výstava navazuje na projekty Národního muzea připomínající významné události 20. století. Připomene nejenom osobnost Jana Palacha a všechny ostatní, kteří svojí smrtí demonstrovali svůj nesouhlas s politickým vývojem, ale ukáže i dobu, která je důležitá pro pochopení Palachova činu.

V posledních třech číslech Maskilu jste si mohli přečíst sérii textů o iránských Židech. Jako doplněk k tomuto tématu a zároveň inspiraci pro dlouhé zimní večery vám nyní přinášíme tip na román, jehož děj se odehrává právě v prostředí iránské či přesněji řečeno teheránské židovské komunity.

Gina B. Nahai

KASPICKÝ DÉŠŤ

Gina B. Nahai je velmi úspěšnou autorkou, její knihy byly přeloženy do šestnácti jazyků a získala za ně řadu ocenění. Spisovatelka žije ve Spojených státech, pochází ovšem z iránské židovské komunity, odkud také čerpá své náměty.

Příslušníky teheránské židovské komunity jsou i všechny hlavní postavy knihy Kaspický déšť. Záhy ovšem poznáme, že se tu střetávají dva zcela odlišné a velmi vzdálené světy. Vypravěčkou nešťastného rodinného příběhu je dívka Yaas, hlavními hrdiny její rodiče Bahar a Omid.

Sedmnáctiletá Bahar pochází z chudé židovské rodiny, chce se stát středoškolskou profesorkou literatury, hltá informace ze života filmových hvězd a sní o sňatku s krásným a bohatým mužem, díky němuž se vymaní z bídy jižního Teheránu, „ze světa zkrachovalých snů a žen, které se živí přebíráním rýže“. A zdá se, že záranky se dějí a její sny se splní, když se setká s Omidem z bohaté a vlivné rodiny Arbabových. V době, kdy Omid poprvé uvidí Bahar, je jeho sebevědomí právě notně pošramoceno tím, že dívka, s níž byl zasnouben („partie století“), zrušila svatbu, přičemž jej nazvala „citovým invalidou“ neschopným cítit a projevit city vůči druhým. A tak si Omid v podstatě zcela náhodně vybere Bahar, u níž mu „její oblečení a skutečnost, že jí do školy nikdo nevozí, nýbrž chodí pěšky, napovídá, že tuhle dívku dobude snadno. Jistě se za něho provdá snadno a bez mrknutí oka, až zjistí, jakého je postavení a co jí může dát, jistě nebude žádat mnoho. Emoce patrně ze všeho nejvíce“. A tak se Bahar sice provdá za svého vysněného prince, jenže přes veškerou její snahu se pohádka nekoná, Omid k ní zůstává chladným, navíc je zklamaný poznáním, že Bahar není tak tvárná, jak očekával, a má své vlastní představy o podobě jejich manželství. Do jejich vztahu navíc hned na začátku vstupuje Niyaz, „nemluvná cizinka s tmavými, neproniknutelnými očima a ještě neproniknutelnější minulostí“.

Když se Bahar nakonec smíří s tím, že její manžel jí nedovolí pokračovat ve studiu a vyžaduje, aby byla pouze ženou v domácnosti, upne se k poslední naději – doufá, že se jí podaří porodit syna. Jenže se narodí Yaas. Ta tím poprvé zklame očekávání své nešťastné matky již v okamžiku svého narození a tím problémy zdaleka nekončí.

Většina postav nemá vlastní jména, ale píše jakési přezdívky – a tak tu vystupuje

Švadlenka, Pěvec, Nový muslim, Tanečnice či Ubohá sestra. Výjimkou je ovšem Omidova rodina, o nichž se důsledně vždy mluví jako o Arbabových – jako by autorka chtěla zdůraznit význam jména, které otevírá dveře luxusních krejčovských či kosmetických salónů a soukromých škol, zatímco u Bahařiny rodiny je absencí jmen vyjádřena nevýznamnost jejích členů a přezdívkami se ještě upozorňuje na podivnost či ubohost osudů a chování jednotlivých členů.

Knihou nám umožní dozvědět se o mnoha místních zvycích – autorka nám popíše například slavnost henny před svatbou, seznámí nás s tradičními pokrmy (jako třeba knedlíčky z masa a cizrnou vařenou v kuřecí polévce, zabaleno spolu s čerstvou bazalkou a ředkvičkami do pšeničné placky lavaš). S tímto zachycením reálií kontrastují mnohé magické prvky – je tu například „devadesátiletý papoušek, který plyně hovoří německy a španělsky“, ale zejména postava Zemřelého bratra, který „zemřel, když mu bylo deset, ale neustále se vrací a přepadá členy rodiny bez varování a taky bez pozvání, zdrží se, jak dlouho uzná za vhodné, a pak zase zmizí“ a tak jej jednou vidíme projet venku na starém, zrezivělém a vzrjácím kole, jindy sedí na zahradní zdi, „bezstarostně komihá nohama a směje se na nastávajícího své sestry, zešíroka a triumfálně“. A postupně vstupuje do příběhu čím dál výrazněji a stává se téměř plnohodnotnou postavou, která svým osudem předjímá tragické vyvrcholení celého příběhu.

► **Kateřina Weberová**

Ukázka:

Každý nový rok trávíme u Arbabů, ale židovské svátky slavíme s Bahařinými rodiči. Arbabovi si nepotrpí na přemrštěné projevy pobožnosti. Dodržují Jom kipur, protože to je nejsvatější den v roce a protože v opačném případě by je jejich přátelé považovali za zbabělce, kteří mají strach, že umřou hladem, když nebudou sedmadvacet hodin jíst ani pít. Ale nevidí žádný smysl v dodržování Roš hašana, protože i beztoho každoročně slaví Nový rok dvakrát – jeden křesťanský, kdy pořádají velkou party, pijí šampaňské a o půlnoci se navzájem líbají, a jeden perský, který připadá na první jarní den. Také Šavuot a Sukot mají v perské kultuře své obdoby a Arbabovi jim dávají přednost, protože smýšlejí moderně a sami sebe vnímají

v první řadě jako

Íránce a teprve potom jako židy. Nevadí jim, že většina muslimů v zemi se dívá na věc jinak – jsou přesvědčeni, že židé nejsou Íránci, nýbrž podvodníci a špióni, které poslal Izrael, aby tu – stejně jako v Americe – převzali vládu nad celou zemí, aby tyli z potu zbožných muslimů. A nevadí jim ani to, že židé v Íránu celá staletí představovali druhořadé občany, než se k moci dostal šáh, osvobodil je z ghett a zbavil bídy, k níž je odsoudili mulláhové...

...Šáh drží nad židy ochrannou ruku, a dělá to zjevně moc dobře, protože mulláhové občas považují jeho samotného za žida. On se zasloužil o to, že židy přijalo i mnoho vysoko postavených muslimů ze západním vzděláním. Někteří opravdu uznávají, že mezi židem a muslimem není rozdíl, jiní jsou rafinovaní a předstírají to, zatímco takzvaní „vlivní“ židé na oplátku za jejich šlechetnost potlačují své židovství a honosí se tím, že jsou v první řadě Íránci. Místo Davidovy hvězdy nosí zlatou plaketu s rytinou šáhovy postavy, místo Chanuky a Pesachu slaví Vánoce a Velikonoce – považují je za radostnější a poutavější, přinejmenším od člověka nevyžadují, aby hladověl, vzdával se chleba, popřípadě si během jednoho týdne připomněl několik staletí života v egyptském područí. Přesně tak to dělají Arbabovi.

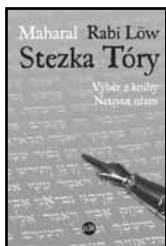
Bahařini rodiče si naopak nemohou dovolit luxus vlastní volby svátků. V jižní části Teheránu muslimové i židé berou svá náboženství vážně a praktikují je bez ohledu na potíže, které jim tím můžou vzniknout. Jsou zvyklí na Boha, který žádá oběti, nikoli na takového, který rozdává ozdobené borovičky a malovaná vajíčka v barevných košticích. Bahar ještě i po devíti letech manželství s Omidem prožívá šok při pohledu na vánoční stromček, který Arbabovi každoročně uchystají. Neumí pochopit, proč její tchýně přísahá na Korán místo na Tóru.

„Nezapomínejte, že jsme všichni židé,“ poznamená jednu k paní Arbabové, ale vzápětí toho lituje, neboť se jí dostane opovrhlivého pohledu a úsměvu, následovaných uštěpačnou odpovědí: „To jistě, moje milá, ale někteří z nás nepocházejí z ghetta.“

LITERATURA NEJEN S DAVIDOVOU HVĚZDOU

Maharal Rabi Löw, STEZKA TÓRY (Výběr z knihy Netivot olam), 131 str., Nakladatelství P3K, Praha 2008

V letošním roce si připomínáme společně s celým kulturním světem velmi významné výročí – uplyne 400 let od smrti nejslavnějšího pražského rabína, znamenitého učenice známého pod jménem Jehuda Liva ben Becalel, Jehuda Arje ben Becalel či Jehuda Löw ben Becalel. Je ovšem znám i hebrejským akronymem MaHaRaL.

Maharal působil jako vrchní moravský zemský rabín v Mikulově a později za vlády Rudolfa II. působil v Praze, kde také v roce 1609 zemřel. Je pochován na Starém židovském hřbitově v Praze. K jeho monumentální hrobce přichází každoročně desetitisíce návštěvníků, aby položili kamínek na místo posledního odpočinutí muže, který mj. založil a vedl v pražském židovském ghettu školu (ješivu) a upravil též pravidla pro pohřební bratrstvo Chevra Kadiša. Právem je v židovské literatuře vždy nazýván „Pražský Maharal“.

Rabi Löw byl ve své době v židovském světě znám jako velký učenec, ale rozhodně to neznamená, že by své styky omezil pouze na své židovské souvěrce. Kromě styku s císařem Rudolfem II. udržoval osobní přátelství i s Tycho de Brahem a s dalšími osobnostmi, které rudolfínská Praha přitahovala. Ve středu studia a komentářů rabbi Löwa stojí etika, které věnoval několik spisů. Zabýval se též systémem a způsobem vzdělávání. Odtud zřejmě pramení spekulace o tom, že jeho díla znal a nechal se jimi inspirovat Jan Amos Komenský. Rabbi Löw bývá rovněž označován za předchůdce hnutí chasidismu.

Maharalovy spisy byly několikrát vydány v hebrejštině, naposledy v Izraeli u nakladatelství Mossad ha-rav Kook. Rovněž byly vydány i v angličtině. Je ostudou, že jeho dílo nebylo dodnes vydáno v češtině. Pouze malý výběr ze spisu „Ner micva“ (Svíce příkazu) věnovaného svátku Chanuka vydalo nakladatelství P3K.

Z produkce tohoto specializovaného nakladatelského domu vychází nyní výběr z Maharalovy knihy **Netivot olam** pod názvem **Stezka Tóry**. Tato kniha vyšla poprvé v roce 1595 a ústředním tématem

knihy je Maharalovo vnímání etiky lidského konání podložené citáty z Tanachu a Talmudu. Maharal knihu rozdělil do třiceti tří stezek a vydavatelé zvolili pro tento svazek nejobtížnější část – Stezku Tóry.

Překladatel dr. Jan Divecký upozorňuje, že stejně jako u předchozích dvou již vyšlých titulů edice Sifrej Maharal (Ner Micva a Stezka návratu) není český text doslovným překladem z hebrejštiny, protože jeho snahou bylo upřednostnit obsah sdělení před jeho formou.

Vítáme již třetí svazek Edice Sifrej Maharal (překlad a komentář dr. Divecký, jazyková redakce Kateřina Dejmalová, odpovědný redaktor Petr Karas) a věříme, že nakladatelství **P3K** bude i nadále pokračovat v tomto záslužném díle, tak potřebném pro další vzdělání židovské i nežidovské veřejnosti.

Informace: www.p3k.cz, kontakt: info@p3k.cz

Abraham Lewin, POHÁR SLZ – DENÍK VARŠAVSKÉHO GHETTA, 298 str., Academia Praha, 2008

Utrpení a statečnost nedobrovolných obyvatel varšavského ghetta nejsou neznámou kapitolou druhé světové války a o jejich osudu bylo napsáno mnoho knih. Přesto se publikace Abrahama Lewina poněkud liší.

Když před sedmdesáti lety, v listopadu 1940, nacisté odřízli židovskou čtvrť ve Varšavě od okolního světa, byl mezi 400 000 uvězněnými i Abraham Lewin, sedmačtyřicetiletý učitel, jehož deník je kronikou každodenního životního zápasu v ghettu – nemocí, hladověním, nevýslovné brutality, ale především touhy po míru a snahy zajistit, aby budoucí generace nezapomněly na varšavské „mučedníky“.

Deník se našel až po válce ukrytý v konvi na mléko. Poslední zápis pochází z 16. ledna 1943 a můžeme se jen dohadovat, zda se Lewin vydal – stejně jako jeho milovaná žena a dcera – na poslední cestu do vyhlazovacího tábora v Treblince. Krátce nato, 18. ledna 1943, se příslušníci odbojového hnutí v ghettu postavili dalším deportacím na odpor a přes obrovské ztráty dosáhli jejich přerušení. Dne 19. dubna se nerovný zápas rozhořel znovu poté, co byla zahájena likvi-

dace celého ghetta. Tento boj díky nezměrnému hrdinství povstalců a dalších obyvatel ghetta trval až do 16. května 1943. Na 56 000 Židů bylo zastřeleno, uhořelo ve svých domech systematicky vypalovaných jednotkami SS nebo bylo zahubeno po zajetí.

Pohár slz, jenž dešivým způsobem připomíná *Deník Anny Frankové*, citlivě zpracoval Antony Polonsky, který zasadil Lewinovy zápisky do širšího historického rámce. Výsledkem je jedinečné svědectví o Židech ve Varšavě, kde se nacházelo jedno z největších ghet v okupovaném Polsku. Síla tohoto svědectví se neopírá o „velká“ historická fakta, ale naopak vyvěrá z mnohdy zcela banálních zápisků nešťastného člověka bojujícího o každý den přežití.

Antony Polonsky se zabývá historií Židů ve východní Evropě, především polsko-židovskými vztahy. Je profesorem na Brandeis University, působí v US Holocaust memorial Museum ve Washingtonu a byl zakládajícím členem Institutu polsko-židovských studií v Oxfordu. Je i šéfredaktorem časopisu Polin, listu polsko-židovských studií.

Katrin Himmlerová, BRATŘI HIMMLEROVÉ – PŘÍBĚH NĚMECKÉ RODINY, 265 str., Academia, Praha 2008

Heinrich Himmler. Při vyslovení tohoto jména se chvěli i vysoce postavení nacisté. Měl absolutní moc vyplývající z řízení policie, gestapa, SS a zpravodajské služby SD. Bylo o něm známo, že nechává sledovat i nejvyšší pohlaváry Třetí říše a neváhal by v rámci mocenského boje citlivé informace použít. Pod jeho přímým dohledem se navrhovala a realizovala celá agenda likvidace evropského židovstva. Jako nejvyšší velitel jednotek SS byl odpovědný nejen za perzekuce v Německu a obsazených územích, ale i za brutální postupy jeho zvláštních jednotek nasazených do bojů v Sovětském svazu.

O Himmlerovi existuje množství knih, jeho fascinující kariéra a ohromný vliv, který měl v nacistickém státě, přitahovala historiky, aby nejen popsali realie jeho života, ale také aby pochopili jeho mentalitu a odhalili motivace jeho činů. To vše činili ▶

► pouze ze studia archivních pramenů, případně svědectví osob, které sice byly v Himmlerově blízkosti, ale do jeho soukromí nepronikly.

Kniha, kterou nyní vydalo nakladatelství Academia, je v řadě těchto publikací výjimkou. Autorka je totiž Himmlerovou praneteří a vydává unikátní svědectví o celé rodině, jak nás informuje i podtitul knihy. Kniha, v níž figuruje Henrich Himmler jako jedna z ústředních postav, není ani zdaleka běžným životopisem válečného zločince, ale v mnoha ohledech takový životopis přesahuje. Pozoruhodná je v první řadě sama osoba autorky a úhel jejího pohledu i tématická šíře záběru: zkoumání historie vlastní rodiny se vědeckou metodou chopila nejen Himmlerova praneteř, ale také profesionální historička. Na základě archivních i rodinných dokumentů nejen nově osvětluje celé rodinné zázemí (v zorném poli jsou nejen rodiče, ale i oba bratři Heinricha, ženy všech tří bratrů a Heinrichův švagr), ale také demaskuje následně vznikající legendy ospravedlňující spoluvínky a podílníky nelidského režimu. Zjišťuje, že v daném případě se přímé podílnictví ostatních členů rodiny na režimu dlouho skrývalo za vinami viníka nejobludnějšího, sleduje, jak zločinný režim prorůstal myšlením a životem současníků. Její kniha je zároveň příspěvkem k poznání kořenů nacismu. Autorka přistupuje k tématu nadměru osobně, výzkum se dokonce stává integrální součástí jejího života profesionálního i osobního – kniha je tak zároveň součástí jejího osobního příběhu včetně pozoruhodné pointy. Stala se také součástí nové fáze vyrovnávání německé společnosti s minulostí, úkolu se ujímá nová generace a předmětem kritického výzkumu se stává i několik fází poválečné reflexe temného období německých dějin.

Stanislav Motl, OBĚTI A JEJICH VRAZI, 414 str., Nakladatelství RYBKA, Praha 2008

Kniha *Oběti a jejich vrazi* s podtitulem *O tom, jak česká republika pomáhala unikat válečným zločincům* navazuje na publikaci *Nacisté pod ochranou* (2001), v níž se autor zabýval případy nepotrestaných nacistických zločinců. Nové vydání knihy je podstatně obsáhlejší – at' už svým rozsahem či použitím objevených archivních dokumentů a fotografií –, ale především objevnější. Stanislav Motl v průběhu let vypátral nové dokumenty zásadního významu a odhalil nové souvislosti. *Základní otázka, kterou si*

klade, zůstává stále stejná: Kdo tyto lidi po celé dlouhé poválečné období kryl a proč?

Tuto otázku si autor kladl, už když psal o nepotrestaném zločinci Antonu Mallothovi (SS dozorce z malé pevnosti v Terezíně) nebo když stál tváří v tvář bývalému kapitánovi SS Walteru Hauckovi, který nechal zmasakrovat téměř stovku bezbranných civilistů. Stejná otázka se vynořovala, když odkrýval dodnes utajované informace o pseudoexperimentech nacistických lékařů na českých dětech. A ptal se na to i při pátrání po českých příbuzných Adolfa Eichmanna, kteří ho kryli ještě i mnoho let po válce.

Mnozí strůjci nacistické mašinerie unikli a mnozí stále unikají, ale nad řadou z nich rozprostřely ochrannou síť nejrůznější tajné a zpravodajské služby Východu i Západu. Po pádu železné opony se dalo očekávat, že už nic nebude bránit tomu, aby se unikající nacisté dostali před demokratický soud. Nestalo se tak a je otázkou, proč je o to takový nezáměr?

Stanislav Motl je pro mnohé nepohodlným. V souvislosti s jeho investigativní prací týkající se unikajících nacistů byl už důrazně varován, aby toho zanechal a nedráždil mocné lidi. Intenzita výhrůžek stoupá a je zřejmé v souvislosti s ubývajícím počtem posledních svědků těchto zločinnů. Autor si stěžuje, že na rozdíl od německých archivů a policie, kde mu vycházejí vstříc, je praxe v České republice opačná. Také výhrůžky přicházejí z českého prostředí, a nikoliv z Německa, jak by se většina lidí domnívala. Teprve patnáct let po pádu železné opony otevřelo naše Nejvyšší státní zastupitelství po mediálním tlaku tři konkrétní případy, ale vyšetřování jde spíše do ztracena. Zločinci mohou být v klidu...

Samuel P. Huntington, STŘET CIVILIZACÍ, 445 str., Nakladatelství RYBKA, Praha

Obsáhlou publikaci s podtitulem *Boj kultur a proměna světového řádu* označil Henry A. Kissinger za „jednu z nejdůležitějších knih od konce studené války“.

Když před patnácti lety harvardský profesor Samuel Huntington prorokoval, že 21. století se stane dějištěm střetů, srážek a bojů mezi civilizacemi a že největší nebezpečí představuje konflikt mezi civilizací západní

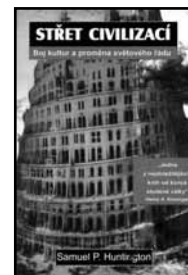
a čínsko-islámskou, vyvolala jeho dnes stále více připomínaná teorie protichůdné, ba mnohdy ostré reakce ze strany jak odborné i laické veřejnosti, tak z politických kruhů. Diskuse dosud neutichla, ovšem dnes dávají Huntingtonovi zapravdu i mnozí jeho bývalí odpůrci.

Kniha předního amerického politologa, která byla přeložena do všech světových jazyků, je pronikavou analýzou stavu světové politiky po skončení studené války, kdy hnacími silami již nejsou národní státy a ideologie, nýbrž civilizace vymezené náboženskými, právními a kulturními tradicemi. Globální politika bude formována především kulturními rozdíly, a pokud propuknou války, budou se týkat celých civilizací. Právě na rozhraní těchto kultur ve „zlomových liniích“ se nacházejí možná ohniska konfliktů, jež mohou přerůst v mezicivilizační střety. Huntington varuje před rozšířením a vystupňováním těchto střetů a zevrubně analyzuje důvody, které k nim vedou: změny mocenské rovnováhy mezi Západem a někdejšími koloniálními oblastmi třetího světa, ekonomický, vojenský i politický růst asijských civilizací, kulturní obrat nezápádních společností k domácím tradicím, demografická exploze a konflikty vyvolané militantností islámu a vzestupem Číny.

Svět po studené válce je světem sedmi nebo osmi hlavních civilizací. Zájmy, nepřátelství a spojenectví mezi státy jsou určovány kulturní příbuzností a rozdílností. Riziko, že konflikty přerostou ve větší válku, hrozí hlavně v případě střetů mezi skupinami a státy s různou civilizační příslušností. Budoucnost Západu může být tedy zajištěna jen potud, pokud bude jednotný. Jeho přežití závisí na tom, zda obyvatelé Západu uznají, že jejich civilizace je jedinečná, nikoliv univerzální, a sjednotí se za účelem její obnovy a obrany proti výzvám nezápádních společností.

Sametovou revolucí se jsme se opět přihlásili k civilizačním hodnotám Západu a musíme sdílet výhody i nevýhody tohoto svazku. Kniha může připomenout našim politikům, že nelze z takového spojenectví čerpat jen výhody, aniž bychom se aktivně podíleli na jejich spoluvytváření a hlavně na společné obraně dobrovolně přijatých hodnot.

► Milan Kalina

stručný průvodce židovskou modlitbou

ZÁKLADNÍ POJMY

V loňském roce jsme se na této stránce seznamovali se základními rituály, které se pojí k jednotlivým židovským svátkům i běžným dnům. Letos chceme navázat seriálem, který nás provede židovskou modlitbou – budeme se zabývat její strukturou i jednotlivými texty. Na úvod celého seriálu přinášíme malý slovníček pojmů, které se k tomuto tématu váží, a s nimiž se budeme opakovaně setkávat.

Tfila (תפילה) – modlitba, sloveso modlit se = *le-hitpalel*; máme tři denní modlitby (s výjimkou šabatu, kdy jsou modlitby čtyři, a Jom kipuru, kdy jich je pět):

- **šachrit** (שחרית) – ranní modlitba, název je odvozen od slova „šachar“ – úsvit; podle halachy je potřeba odříkat šachrit během prvních třech (to se týká recitace Š'ma) nebo čtyřech (*amida*) hodin dne, přičemž „hodinou“ je myšlena jedna dvanáctina časového úseku, po který je denní světlo – čas pro modlitbu se tedy liší podle ročního období

- **mincha** (מנחה) – odpolední modlitba, odvozeno od „moučné“ oběti, která byla denně přinášena v Chrámu; říká se počínaje okamžikem zvaným *mincha gdola*, tedy „halachickou“ polovinou dne, raději však až od *mincha ktana*, což je dvě a půl hodiny před setměním; dokonce na by měla být nejlépe před západem slunce, případně pak do setmění; v mnoha komunitách bývá *mincha* ve všední dny často recitována těsně před následujícím *maarivem*

- **maariv** (מעריב) – večerní modlitba, od slova „erev“ – večer

- tři denní modlitby

jsou odvozeny od toho, že v Chrámu bývaly třikrát denně přinášeny oběti; bohoslužba v Chrámu – *avoda* (עבודה) – je nyní nahrazena „(boho)službou srdce“ – *avoda še-ba-lev*, tedy modlitbou

- **v tradičním judaismu** je modlitba třikrát denně považována za povinnost každého muže, ženy jsou z této povinnosti vyjmuty, stejně jako z dalších na čas vázaných *micvot*, měly by se ovšem modlit denně alespoň jednou

Musaf (מוסף) – čtvrtá („přídavná“) denní modlitba, přidává se ke třem denním modlitbám o šabatu a svátcích

Kabalat šabat (קבלת שבת) – doslova „přivítání šabatu“ je jakýmsi úvodem k *maarivu* v pátek večer, tradice pochází od kabalistů 16. století, dnes je obecně rozšířená

Daven – jidiš výraz, který se zejména v aškenázkém tradičním prostředí používá místo výrazu „modlit se“

Sidur – modlitební kniha, název se odvozuje od slovesa „le-sader“, tedy uspořádat, odtud se také v češtině *sidury* tradičně označují jako „pořádek modliteb“

Machzor – speciální modlitební kniha pro Vysoké svátky

Chazan – předzpěvák, který vede společnou modlitbu; další označení *kantor*, případně Šac = „šliach ha-cibur“ neboli „vyslancem obce“

Minjan – minimální počet účastníků modlitby, při kterém je modlitba považována za společnou, přičemž společná modlitba zahrnuje některé prvky, které u individuální modlitby chybí (účastí minjanu je například podmíněno čtení z Tóry); *minjan* zahrnuje tradičně deset mužů, tedy těch, kteří již absolvovali *bar micva*, v reformním judaismu jsou do *minjanu* zahrnovány samozřejmě i ženy po *bat micva*

Nusach – modlitební ritus; v průběhu dvou tisíciletí vývoje synagógní liturgie došlo pochopitelně k vytvoření místních odlišností, zejména je zde hlavní odlišnost mezi aškenázkými a sefardskými zvyklostmi, své specifické zvyklosti ale mají i další komunity, např. jemenští židé nebo chasidé

Minhag ha-makom – „zvyk místa“; některé detaily v modlitebních zvyklostech se mohou lišit komunitou od komunity, řídí se tím, jak je zvykem je provádět v té či oné synagoze

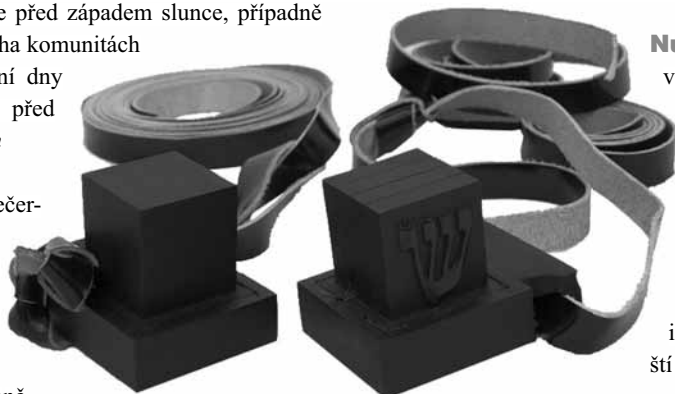
Talit – modlitební plášt', je oblékán při každodenní ranní modlitbě, dále při vyvolání k Tóře a o Jom kipuru při Kol nidre

Tfilin – modlitební řemínky s koženým pouzdem obsahujícím text Š'ma

Kipa či jiná pokrývka hlavy – je tradičně při modlitbě vyžadována od mužů, v reformních kruzích ji často nosí i ženy; mnozí, zejména ortodoxní muži nosí pokrývku hlavy celý den

Kavana – koncentrace na modlitbu, je vyžadována zejména při recitaci úvodního verše Š'ma a začátku *amidy*

► Připravila Kateřina Weberová

Věstník Maskil – registrace MK ČR č. E. 14877
Vydává židovská kongregace Bejt Simcha, přidružený člen Federace židovských obcí ČR, Mánesova 8, 120 00 Praha 2, Česká republika, IČO: 61385735, tel./fax: 222 251 641, 724 027 929,
e-mail: redakce.maskil@maskil.cz. Maskil vychází měsíčně za laskavé podpory Ministerstva kultury ČR, Federace židovských obcí v ČR, Nadačního fondu obětem holocaustu a The Dutch Humanitarian Fund (JHF). Zájemci mohou přispět na vydávání věstníku libovolnou částkou na bankovní účet: 86-89595602070100 u Komerční banky, variabilní symbol: 88888 (5x8).
Manipulační poplatek 10 Kč. Redakce: Milan Kalina, Kateřina Weberová. Redakční rada: Michal Forst, Jitka Nováková. Ilustrace: Lucie Lomová. Předtisková příprava a tisk: Typografické studio Trilabit, s. r. o., Vodňáckova 36, Praha 1. Uzávěrka tohoto čísla 12. 12. 2008. Uzávěrka příštího čísla 16. 1. 2009.